

MARZENA ŚWIATŁA

**PRZESTĘPSTWA ZWIĄZANE
Z OBROTEM NARKOTYKAMI**

SPIS TREŚCI

	Strona
Wykaz skrótów	2
Wstęp.....	3
Rozdział I. NARKOMANIA W POLSCE I NA ŚWIECIE...	5
1. Zjawisko narkomanii	5
2. Podstawowe pojęcia związane z problematyką narkomanii.....	11
3. Regulacje prawa międzynarodowego związane z obrotem narkotykami na świecie	
Rozdział II. PRZESTĘPSTWO POSIADANIA NARKOTYKÓW	20
1. Zagadnienia ogólne	20
2. Typ podstawowy	24
3. Wypadek mniejszej wagi	
4. Typ kwalifikowany	29
Rozdział III. KARALNOŚĆ ZACHOWAŃ ZMIERZAJĄCYCH DO UZYSKANIA NARKOTYKU	30
1. Nielegalne wytwarzanie, przetwarzanie oraz przerób środków odurzających lub substancji psychotropowych	30
2. „Sui generis” przygotowanie do wytwarzania środków odurzających lub substancji psychotropowych	32
3. Nielegalna uprawa maku lub konopi	34
Rozdział IV. OBRÓT NARKOTYKAMI W SENSIE ŚCISŁYM	37
1. Przemysł środków odurzających i substancji psychotropowych	37
2. Wprowadzanie do obrotu środków odurzających i substancji psychotropowych	42
3. Udzielenie środka odurzającego lub substancji psychotropowej	44
Zakończenie.....	49
Bibliografia	51

WYKAZ SKRÓTÓW.

IPiN	-	Instytut Psychiatrii i Neurologii
k.k.	-	kodeks karny z 6 czerwca 1997 r. (Dz. U. Nr 88, póź. 553)
KZS	-	Krakowskie Zeszyty Sądowe
MZiOP	-	Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej
NarkU	-	Ustawa z 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. Nr. 75, póź. 468)
NP	-	Nowe Prawo
ONZ	-	Organizacja Narodów Zjednoczonych
OSA	-	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNKW	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa
OSPika	-	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
P i P		Państwo i Prawo
RPEiS	_	Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny
SA		Sąd Apelacyjny
SN	-	Sąd Najwyższy
WHO	-	Światowa Organizacja Zdrowia

Wstęp

" Należy dostrzegać związek między patologią śmierci wywoływaną przez narkomanię a patologią ducha, która prowadzi do ucieczki od siebie samego i poszukiwania iluzorycznych przyjemności w ucieczce od świata realnego".

(Ojciec Święty Jan Paweł II)'

Czasy kiedy narkomania była rozpowszechniona głównie wśród sfer dekadenco-artystycznych już dawno minęły. Obecnie narkomania jest problemem ogólnoswiatowym. Liczba osób uzależnionych systematycznie wzrasta, a wszelkie podejmowane środki, tak karne jak administracyjne czy lecznicze, nie są do końca skuteczne. Specyfika narkomanii polega na tym, że przeciętny człowiek zdając sobie sprawę z niebezpieczeństwa jakie niesie używanie narkotyków - i tak po nie sięga. Potrzeba zażycia narkotyku jest silniejsza od zakazów prawnych czy moralnych. Powody przyjmowania narkotyków są bardzo różne, od zwykłej ciekawości, presji ze strony kolegów, braku właściwych relacji z rodzicami, współpracownikami, niemożności pokonania własnych problemów, po konflikty i napięcia wewnętrzne, bezrobocie, złą sytuację materialną. Narkotyk daje chwilowe zapomnienie, a „wyzwolenie” od problemów jest ucieczką od szarej i często brutalnej rzeczywistości. Ale konsekwencje uzależnienia są bardzo dotkliwe tak dla samego narkomana jak i dla całego społeczeństwa. Rozpad rodziny, wyniszczenie organizmu, bardzo duże prawdopodobieństwo zakażenia wirusem HIV, stoczenie się na margines życia społecznego, wkroczenie na drogę przestępstwa, to tylko niektóre skutki nałogu. W bardzo wielu przypadkach zażywanie narkotyków kończy się przedawkowaniem środka odurzającego, a przy braku szybkiej pomocy medycznej - śmiercią.

Już na początku XX w. S. I. Witkiewicz pisał „ Człowiek zażywający narkotyki znajduje się już na tej równi pochyłej, z której w dowolną przepaść stoczyć się może, a na dnie której może znaleźć się i zbrodnia, nawet jeśli ku niej żadnych specjalnych predyspozycji nie było”.² Dlatego nie można lekceważyć zjawiska narkomanii i konsekwencji z nim związanych. Konieczne jest podjęcie zdecydowanych kroków w celu ograniczenia liczby osób uzależnionych, ograniczenia dostępności do narkotyków, a przez to zmniejszenie rozmiarów

¹ Słowa te Ojciec Święty wypowiedział 26 czerwca 1996 r. 7. okazji międzynarodowej konferencji na temat narkomanii.

² S. I. Witkiewicz: Narkotyki. Niemyte dusze. Warszawa 1993, s. 17.

przestępczości bezpośrednio związanej z narkomanią. To zadanie nie tylko dla prawa karnego, ale także dla innych nauk, gdyż narkomania to zjawisko złożone, na które należy patrzeć przez pryzmat psychiatrii, farmakologii, psychologii, kryminalistyki, kryminologii, a także prawa karnego.

W okresie ostatniego półwiecza ukazało się bardzo wiele prac opisujących z różnych punktów widzenia zagadnienie narkomanii. Ramy niniejszej pracy zawężone zostały głównie do zagadnień prawnokarnych. Rola jaką ma do odegrania prawo karne jest niesłychanie trudna. Przyjmowane rozwiązania dotyczące sposobów zwalczania zjawiska narkomanii zależą od rozstrzygnięcia podstawowych założeń. Można bowiem uznać osobę uzależnioną za chorego, któremu głównie potrzebna jest pomoc medyczna, ograniczając zakres oddziaływania prawa karnego albo też przyjąć, że tylko represja karna może stanowić skuteczną barierę przed szerzącą się narkomanią.

Niniejsza praca składa się z czterech rozdziałów. Na początku przedstawione zostało zjawisko narkomanii i podstawowe pojęcia z nim związane oraz regulacje prawa międzynarodowego. Zasadniczą część pracy stanowi analiza obowiązujących przepisów karnych w Polsce dotyczących zwalczania narkomanii. Szczegółowej analizie poddana została wciąż bardzo kontrowersyjna kwestia karalności za posiadanie narkotyków oraz inne przestępstwa związane z szeroko rozumianym obrotem narkotykami.

Niniejsze opracowanie opiera się na przepisach zawartych w ustawie z 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Dla prawidłowej oceny zawartych w niej rozwiązań pomocne były komentarze do tej ustawy oraz liczne artykuły zawarte w czasopiśmie takich jak: „Alkoholizm i Narkomania”, „Problemy narkomanii”, „Państwo i Prawo”, „Nowe Prawo”, a także w prasie codziennej. Wykorzystane zostały również liczne komentarze do kodeksu karnego i monografie z zakresu prawa karnego związane z omawianym tematem.

Rozdział I

NARKOMANIA W POLSCE I NA ŚWIECIE

1. Zjawisko narkomanii

Narkotyki i inne środki psychoaktywne były znane i używane od bardzo dawna pełniąc różne funkcje kulturowe. Zjawisko to miało jednak charakter względnie ograniczony, a jego skala nie powodowała poważniejszych następstw. Już w starożytności pisano o środkach, „które znoszą ból, kłótnie oraz dają zapomnienie krzywd.”¹ Mak jako podstawowy surowiec opium znany był Sumerjczykom, Egipcjanom, Persom, Chińczykom i Hindusom. Tablice gliniane Sumerjczyków sprzed 7 tysięcy lat i papirus z około 1550 r. p.n.e. zawierały wykaz 700 medykamentów stosowanych na różne dolegliwości, wśród nich było także opium. W Europie mak znany był od 4 tysięcy lat. Na przełomie XV i XVI w. Paracelsus zalecał preparat z opium pod nazwą Laudanum jako środek leczniczy eliksir życia. Jeszcze w XVIII w. opium było stosowane przy leczeniu wielu chorób.² Dziś może wydawać się niewiarygodne, że uzależniające właściwości opium nie były znane do końca XIX w. Narkotyki były dostępne dla wszystkich warstw społecznych, gdyż wówczas nie podejmowano jeszcze działań prawnych ograniczających sprzedaż czy uprawianie tych środków. Dopiero w XX wieku podjęto kroki w celu zahamowania rozprzestrzeniającej się narkomanii. Początki narkomanii jako problemu społecznego obejmującego swym zasięgiem większość krajów Europy i Ameryki oraz innych regionów świata datują się na połowę lat sześćdziesiątych.

W Polsce przed I wojną światową narkomania nie stanowiła większego problemu społecznego. Pierwsi narkomani w lecznictwie psychiatrycznym pojawili się w 1921 r. Ze sprawozdań dyrektora szpitala psychiatrycznego w Dziekanówce wynika, że w tym roku leczyło się dwóch morfinistów. W 1928 r. hospitalizowanych było w całym kraju 85 narkomanów, pięć lat później liczba ta wzrosła trzykrotnie do 295 osób. Przedwojenni narkomani zażywali głównie morfinę, heroinę i kokainę, rolę zamienników pełniły proszki od bólu głowy. Na niektórych terenach Polski znacznie rozpowszechniona była eteromania, zwłaszcza na Górnym Śląsku, w okolicach Częstochowy i na Podkarpaciu. W rejonach tych eterem odurzało się około % mieszkańców, również dzieci.

¹ Homer: Odyseja. IV księga

² Cz. Ciekiera: Toksykomania, Warszawa 1985. s. 15.

Istniał dość wyraźny związek pomiędzy przyjmowanym środkiem a pochodzeniem społecznym. Kokainę używali ludzie dobrze sytuowani, przede wszystkim przedstawiciele elity intelektualnej, artystycznej i finansowej. Morfinę zażywali reprezentanci klasy średniej, a zamienniki niemal wyłącznie przedstawiciele niższych warstw. Zdecydowaną większość wśród osób uzależnionych stanowili mężczyźni, odsetek kobiet wahał się w granicach 14% - 26%.³ Narkomania najbardziej rozpowszechniona była wśród trzydziestolatków, stanowili oni 50% ogółu zarejestrowanych. Należy stwierdzić, że w okresie międzywojennym narkomania prawie w ogóle nie występowała wśród młodzieży.

Do 1935 r. w Polsce nie produkowano narkotyków z własnych surowców. Czarny rynek zaopatrywał się głównie przez przemyt, kradzież i nielegalną sprzedaż z aptek. Do Polski wiodły trzy szlaki przerzutowe: pierwszy przez Bałkany, drugi z Niemiec poprzez Prusy Wschodnie, a trzeci z Azji tranzytem przez Związek Sowiecki. Największą aferą przemytniczą było przywiezienie do Warszawy przez międzynarodowego handlarza 3 kg heroiny w październiku 1933 r.⁴

Przyczyn narkomanii szukano w osobowości jednostek, środowisku społecznym, zetknięciu ze złym towarzystwem, łatwym dostępie do narkotyków, przemianach kulturowych i cywilizacyjnych. Narkomania nie stanowiła wówczas poważniejszego zagrożenia, narkotyk jako element obcy w polskiej kulturze budził lęk. Społeczeństwo zdecydowanie potępiało używanie morfiny, kokainy i innych środków odurzających, a odmienną postawę zajmowały tylko środowiska artystyczne.

Po II wojnie światowej narkomania wykazywała zmienną dynamikę widoczną w różnorodności przyjmowanych środków, liczbie osób odurzających się oraz w konsekwencjach indywidualnych i społecznych. Można wyróżnić trzy okresy w rozwoju zjawiska narkomanii. Pierwszy okres medyczny, który charakteryzował się stabilnością i ograniczonymi rozmiarami zjawiska, trwał do końca lat sześćdziesiątych. W tym czasie w poradniach zdrowia psychicznego leczyło się około 400 osób, a w szpitalach psychiatrycznych 159 osób. Milicja zanotowała w 1967 r. tylko 9 przestępstw mających bezpośredni związek z narkomanią. Ówczesni narkomani byli głównie przedstawicielami zawodów medycznych (lekarze, pielęgniarki, farmaceuci). Ponad 90% wszystkich morfinistów zatrudnionych było w służbie zdrowia, ale również wywodzili się oni, choć w zdecydowanej mniejszości ze

³ A. Bielewicz: Narkomania w dwudziestoleciu międzywojennym, w: Alkoholizm i Narkomania, Warszawa zima 1988. s. 23-24.

⁴ A. Bielewicz: Narkomania jako zjawisko społeczne - historia problemu w Polsce, w: Archiwum Kryminologii. 1988, t. XV. s. 265.

⁵ Tamże, s. 268.

środków artystycznych. Najczęściej stosowanymi narkotykami były: morfina, kokaina, leki przeciwbólowe, pobudzające i nasenne, zażywane na ogół indywidualnie i dyskretnie.

Koniec lat sześćdziesiątych i początek siedemdziesiątych XX wieku to okres podkultury młodzieżowej, charakteryzujący się znacznym rozpowszechnieniem zjawiska narkomanii. W 1972 r. w poradniach zdrowia leczyło się około 3150 narkomanów, a w szpitalach psychiatrycznych kolejne 600 osób. Znacznie wzrosła równocześnie przestępczość bezpośrednio związana z narkomanią. Zanotowano 105 czynów wyczerpujących znamiona przestępstwa udzielania bez uprawnienia środków odurzających (art. 161 k.k. z 1969 r.) i 417 przypadków fałszowania recept (art. 265 § 1 k.k. z 1969 r.).⁶ W omawianym okresie narkomania zmieniła swój charakter stając się zjawiskiem podkulturowym. Podłożem, na którym się rozwijała, były młodzieżowe ruchy kontestacyjne. Bunt młodzieży przeciwko zbrojeniom, segregacji rasowej, wojnie w Wietnamie, dominacji pieniądza, hasła pokoju, miłości, wręcz zachęcały do zażywania różnych substancji o działaniu odurzającym. Narkotyzowanie się przestało być zachowaniem indywidualnym, a stało się czynnością społeczną, wyrażającą pewne postawy, symbolizującą przynależność do określonej podkultury, stało się mniej lub bardziej rozbudowanym rytuałem.

Obniżył się wiek osób zażywających narkotyki, gdyż prawie 75% stanowiły osoby, które nie ukończyły 25 roku życia. Narkomania koncentrowała się głównie w miastach i regionach przemysłowych. Najbardziej zagrożone były: Kraków, Poznań, Wrocław, Warszawa i Łódź. Ograniczony rynek produktów spowodował, że młodzież coraz chętniej sięgała po zamienniki, w powszechnym użyciu były takie substancje jak: tri, ixi, butapren, eter, benzyna, rozpuszczalniki, a także leki nasenne i uspokajające, często zażywane w formie mieszanek.

Początkowo władze bagatelizowały narastający problem narkomanii traktując go jako przejściową zachciankę „bananowej młodzieży” naśladującej modę zachodnią. Narkomania zataczała jednak coraz szersze kręgi. W końcu Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej wprowadziło w 1974 r. ograniczenia w dystrybucji narkotyków ustanawiając tzw. „różowe recepty”. Zmniejszono także liczbę aptek upoważnionych do wydawania narkotyków. Wzrosła represyjność działań podejmowanych przez milicję. Podjęte kroki zahamowały, ale tylko na krótko rozwój zjawiska. Narkomani co prawda zniknęli z ulic, ale nadal „egzystowali” po strychach, piwnicach czy parkach.⁷ Dlatego koniec lat siedemdziesiątych to

⁶ Tamże. s. 269.

⁷ M. Staniaszek: Narkomania w Polsce A.D. 1990. w: *Zwalczanie narkomanii w Polsce i na świecie*, red. 3. J. Wąsik, M. Staniaszek. Wrocław 1993. s. 16.

okres ponownego, gwałtownego rozszerzania się zjawiska narkomanii. Utrudniono co prawda narkomanom dostęp do preparatów fabrycznych, jednak szybko znaleźli własne sposoby pozyskiwania środków odurzających. Powszechnie wykorzystywali w tym celu naturalny surowiec w postaci maku lekarskiego. W ten sposób rozpoczął się nowy okres makowy.

Władze lekcewały zjawisko twierdząc, że polski narkoman nie jest w stanie bez odpowiedniego zaplecza laboratoryjnego pozyskać środków odurzających. Ogłoszono publicznie, że narkomania jako zjawisko obce socjalizmowi ma marginalny, niegroźny społecznie charakter. Rzeczywistość jednak była inna, bowiem od połowy lat siedemdziesiątych liczba narkomanów objętych rejestrem milicyjnym powiększyła się niemal dwuipółkrotnie. Z roku na rok wzrastała też liczba zgonów w wyniku przedawkowania. Podstawowy surowiec mak - był dostępny bez żadnych ograniczeń, dlatego też środowisko narkomanów szybko opanowało metody nielegalnej domowej produkcji środków odurzających znanych pod nazwami: „makiwary”, „kompotu”, czy „polskiej heroiny”, które obok związków z grupy opiatów zawierały liczne substancje toksyczne. Te domowe preparaty stały się bardzo popularne, a ich dystrybucja była niekontrolowana. Znikły wśród młodzieży idee „hippie” i kontestacji, a zażywanie narkotyków stało się celem samym w sobie, formą ucieczki od rzeczywistości i sposobem na życie.

Wzrastająca szybko ilość osób uzależnionych od narkotyków, zwłaszcza typu opiatowego, spowodowała konieczność wprowadzenia nowych uregulowań prawnych. Dnia 17 czerwca 1984 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w sprawie rejestracji maku lekarskiego i wykupu słomy makowej, które miało stopniowo ograniczyć podaż i zmniejszyć nielegalny wyrób środków odurzających. Powstały organizacje społeczne „Monar”, Towarzystwo Zapobiegania Narkomani, Towarzystwo „Kuźnia”, Stowarzyszenie Rodzin i Przyjaciół „Powrót z U”, które aktywnie działały w zakresie profilaktyki i rehabilitacji osób uzależnionych. Wzrosła jednocześnie po latach milczenia aktywność władz i administracji publicznej. Powołano Komisję ds. Zapobiegania Narkomanii przy Radzie Ministrów oraz komisje wojewódzkie. Utworzono wiele specjalistycznych placówek leczniczych dla osób uzależnionych. W szczególności jednak uchwalono w 1985 r. ustawę o zapobieganiu narkomanii.

Po okresie gwałtownego rozpowszechnienia się zjawiska narkomanii w końcu lat siedemdziesiątych i w początkach osiemdziesiątych, od 1984 r. zaobserwować można wyraźne tendencje spadkowe. Są one zbieżne czasowo z uchwaleniem ustawy o zapobieganiu narkomanii, która ograniczyła dostępność maku do produkcji opium. Nastąpił jednak w tym czasie znaczny wzrost przestępczości. W latach 1985-86 liczba przestępstw związanych z

narkomanią według danych policji wzrosła z 2667 do 6883. W kolejnych latach ich liczba systematycznie malała.⁸ Druga połowa lat osiemdziesiątych to okres lekkiego spadku i krótkiej stabilizacji rozmiarów omawianego zjawiska.

W latach dziewięćdziesiątych obraz narkomanii w Polsce uległ istotnym zmianom. Wraz z przemianami ustrojowymi, szerokim otwarciem na świat, upowszechnieniem zachodnich wzorców życia zjawisko uzależnienia od środków odurzających przybrało rozmiary dotychczas nieznanne. W chwili obecnej narkotyki są stosunkowo łatwo dostępne dla zainteresowanych i stosowane przez wszystkie grupy społeczne. W poprzednich latach inne środki poza opiatami, lekami uspokajającymi i nasennymi, a także substancjami lotnymi były zażywane sporadycznie. Obecnie na rynku dostępne są wszystkie znane narkotyki. Wzrosło znacznie używanie marihuany i haszyszu, na szeroką skalę pojawiła się amfetamina, heroina (także do palenia tzw. brown sugar), ecstazy (MDMA), kokaina i substancje halucynogenne.

Wskaźnik osób uzależnionych leczonych stacjonarnie liczony na 100 tyś. mieszkańców wzrósł z 6,98 w 1989 r. do 12,35 w 1995 r., tj. o około 77%. W większości są to osoby uzależnione od opiatów przyjmowanych jako jedna substancja bądź łącznie z innymi substancjami. W 1996 r. osoby uzależnione od amfetaminy stanowiły 1,7% ogółu osób leczonych stacjonarnie, lecz odsetek ten wciąż rośnie.

Coraz częściej po narkotyki sięgają młodzi ludzie, a ich wiek ulega systematycznemu obniżeniu. Policja szacuje, że odsetek nieletnich przyjmujących substancje psychoaktywne wynosi około 10%.⁹ Narkotyki rozprowadzane są przez sieć dealerów, głównie na terenie szkół, dyskotek, kawiarni oraz innych miejsc gromadzenia się młodzieży. Zazwyczaj przed inicjacją pojawia się lęk, jednak górę bierze ciekawość, chęć poznania tego, co nieznanne. Młodzi ludzie szybko zapominają o przykrych konsekwencjach, silniejsze jest to, by było „cudownie i lekko”. W niektórych środowiskach „branie” jest modą, sposobem na udaną zabawę lub stres.

W 1999 r. w województwie lubelskim przeprowadzono w szkołach ponadpodstawowych badania młodzieży w wieku 15 i 17 lat dotyczące używania alkoholu i narkotyków w ramach programu ESPAD (Europejski Program Badań Ankiety w Szkołach na temat Używania Alkoholu i Narkotyków). Wśród 15-latków pod względem eksperymentowania z narkotykami na pierwszym miejscu znalazły się marihuana i haszysz (15,1%), dalej leki

⁸ C. Godwod- Sikorska, J. Maskalewicz, J. Sieroslawski, K. Zamecki. Trendy epidemiologiczne zjawiska uzależnień lekowych w Polsce w latach 80-tych na tle zmian legislacyjnych, w: Alkoholizm i Narkomania, wiosna 1991, s. 27.

⁹ A. Dietrich- Muszalska: Niektóre problemy medyczne i społeczne uzależnień od substancji psychoaktywnych w Polsce w latach dziewięćdziesiątych, w: Problemy narkomanii. Nr 1/2000. s. 64,

uspokajające i nasenne (14,7%), substancje wziewne (11,2%), alkohol wraz z tabletkami (8,3%), alkohol wraz z marihuaną (7,0%), amfetamina (6,5%), heroina do palenia (6,5%), LSD (4,1%). Rzadziej eksperymentowano z ecstazy i kokainą. Wśród 17-latków z marihuaną

i haszyszem eksperymentowało (26,2%), z lekami uspokajającymi i nasennymi (20,2%), z alkoholem wraz z tabletkami (16,2%), z alkoholem wraz z marihuaną (15,9%), z amfetaminą (10,3%), z heroiną do palenia (9,4%), z LSD i innymi halucynogenami (5,2%). Blisko 11,4% uczniów klas pierwszych (15 lat) przyznało się do używania marihuany, w klasach trzecich (17 lat) odsetek ten wynosił 19,9%. Jeżeli chodzi o amfetaminę to odpowiednio używanie tej substancji dotyczyło 5,0% uczniów klas pierwszych i 7,7% uczniów klas trzecich.

Wśród osób uzależnionych prawie % stanowią mężczyźni. Najliczniej reprezentowana jest kategoria wiekowa 20-29 lat (około 40%), rzadziej są to ludzie po 36 roku życia, poniżej 1%. Utrzymuje się także silne zróżnicowanie terytorialne uzależnień. Rozpiętość między wskaźnikami leczonych stacjonarnie na 100 tys., mieszkańców dla województwa o największym rozpowszechnieniu narkomanii (jeleniogórskie 47,96) i dla województwa o najniższym rozpowszechnieniu (nowosądeckie 2,46) jest bardzo znaczna.¹¹ Do województw szczególnie zagrożonych należą: zachodniopomorskie, lubuskie, dolnośląskie, małopolskie, łódzkie, warmińsko-mazurskie, lubelskie oraz Warszawa.

Rynek narkotyków w poszczególnych województwach w kraju kontrolowany jest przez grupy przestępcze. Narkobiznes staje się wielkim i bardzo dochodowym procederem o międzynarodowym zasięgu. Polska stała się jednym z głównych szlaków przemytu narkotyków i ośrodkiem ich nielegalnej produkcji, przede wszystkim amfetaminy. Narkotyki przemycane są z Ameryki Południowej i krajów azjatyckich do Europy Zachodniej oraz Skandynawii. Z polskich szlaków korzystają gangi z Turcji, Afganistanu, Pakistanu, Maroka, które opanowały dostawy haszyszu oraz heroiny pochodzącej z rejonów „złotego półksiężyca” (Pakistan, Afganistan, Iran). W 1997 r. na różnych przejściach granicznych w Europie, Azji i Ameryce pod zarzutem przemytu i handlu narkotykami zatrzymano 156 Polaków, a w ciągu pierwszego półrocza 1999 r. było to 66 osób.¹²

W latach dziewięćdziesiątych zaznaczył się wyraźny wzrost przestępstw związanych z narkomanią. W 1992 r. takich przestępstw stwierdzono 2442, a w 1995 r. już 4284. Po wejściu w życie w 1997 r. ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii odnotowano wzrost tego

¹⁰ I. Siudecin: Zintegrowane systemy profilaktyki uzależnień w strategii rozwoju województwa lubelskiego. w: *Problemy narkomanii*, Nr 1/2001. s.42-43.

¹¹ J. Sierosławski: Ilu naprawdę mamy narkomanów- raport IPiN. w: *Świat Problemów*. Nr 8-9/1996, s. 9.

¹² E. Ornacka: Polski łącznik. *Wprost*, Nr 45/1999, s. 42.

rodzaju przestępstw. W 1998 r. w całym kraju zapadły 1534 wyroki w oparciu o przepisy tej ustawy.

Narkomania stała się w Polsce poważnym problemem społecznym. Szybko wzrasta liczba ofiar oraz poważne są społeczne koszty narkomanii. Narkomani stanowią podstawową grupę ryzyka zakażeniem wirusem HIV. Instytut Higieny ocenił, że w 1990 r. 70% wszystkich przypadków zachorowań na HIV dotyczyło narkomanów, jednak wskaźnik ten należy ocenić jako zaniżony biorąc pod uwagę, że większość osób uzależnionych nigdy nie poddała się badaniom na nosicielstwo wirusa. Najbardziej zagrożeni są narkomani opiatowi, u których wirus przenosi się przez iniekcję niesterylizowanymi strzykawkami. Na podstawie statystyk policyjnych, służby zdrowia i resortu edukacji szacuje się, że liczba uzależnionych w populacji wynosi około 25 - 40 tysięcy osób. Rozmiary zjawiska narkomanii świadczą o tym, że jest to jedna z najbardziej niebezpiecznych chorób współczesnej cywilizacji, która musi być kontrolowana i zwalczana.

2. Podstawowe pojęcia związane z problematyką narkomanii.

W literaturze, a zwłaszcza w mowie potocznej, spotykamy się coraz częściej z różnymi pojęciami odnoszącymi się do zjawiska używania środków odurzających i substancji psychotropowych. Najczęściej operuje się następującymi określeniami: narkomania, toksykomania, lekozależność, nałogowe przyjmowanie środków odurzających.

Kwestie związane z precyzyjnym nazewnictwem i klasyfikacją narkotyków stwarzają wiele problemów. Ustawodawca w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii posługuje się pojęciem „środek odurzający” (art. 6 pkt 2) i „substancja psychotropowa” (art. 6 pkt 3), przez które rozumie każdą substancję pochodzenia naturalnego (w tym grzyby halucynogenne) lub syntetycznego działającą na ośrodkowy układ nerwowy. Definicja powyższa została

¹³ T. L. Chruściel. M. Preiss-Mysłowska: Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii - komentarz. Warszawa 2000. s. XL- XLI. Przestępstwa stwierdzone w 1997 r. według kwalifikacji prawnej z części karnej NarkU:

nielegalna produkcja - 701.

wyrób, posiadanie, zbycie, nabycie i przystosowywanie przy rządów do wyrobu środków odurzających - 116;

przemysł i tranzyt narkotyków - 148;

wprowadzanie do obrotu środków odurzających i psychotropowych - 847;

udzielanie środków odurzających i psychotropowych innej osobie lub nakłanianie do zażywania - 3507;

wytwarzanie, przetwarzanie, przewożenie przez granice, nabywanie lub przechowywanie prekursorów - 11;

nielegalne posiadanie - 32;

nielegalna uprawa maku lub konopi - 2518.

nielegalny zbiór mlecza makowego, słomy, makowin, opium, żywicy lub ziela konopi - 26;

zbiór mlecza makowego, słomy makowej albo środków odurzających lub psychotropowych - 4.

zawężona jedynie do konkretnych środków ujętych w szczegółowych wykazach. Do środków odurzających i substancji psychotropowych zaliczone zostały te, które enumeratywnie wyliczono na liście stanowiącej załącznik do ustawy. Wykaz tych środków podzielony został na cztery grupy: 1) środki odurzające składają się z grup I-N, II-N, III-N, IV-N, 2) substancje psychotropowe, podzielone zostały na grupy I-P, II-P, III-P, IV-P 3) środki zastępcze, czyli substancje w każdym stanie fizycznym, które są trucizną lub środkami szkodliwymi, używanymi zamiast lub w takich samych celach niemedycznych jak środki odurzające lub substancje psychotropowe (art. 6 pkt 4) oraz 4) prekursory, przez które rozumie się każdą substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, która może być przetworzona na środek odurzający lub substancję psychotropową albo może służyć do ich wytworzenia (art. 6 pkt 1). Taka klasyfikacja przyjęta przez ustawodawcę ma jednak poważną wadę, gdyż nie jest w stanie objąć wszystkich pojawiających się na rynku nowych substancji.

W praktyce trudno znaleźć sformułowanie tak jednolite, aby oddawało istotę pojęcia „narkotyk”. Próbowano je zdefiniować odwołując się do określenia środek toksyczny (trucizna), za który uważano każdą substancję, której używanie jest szkodliwe dla zdrowia, a przyjmowanie może prowadzić do powstania uzależnienia. Trucizną mogła być więc każda substancja chemiczna, syntetyczna bądź naturalna, która wprowadzona do żywego organizmu mogła spowodować zmianę jednej lub kilku jego funkcji psychofizycznych.

Mówiąc o środkach toksycznych mamy do czynienia z pojęciem „używania” i „nadużywania”. Komitet Ekspertów ds. Zależności Lekowej przy Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) przyjął, iż używanie środków o działaniu psychoaktywnym ma miejsce wówczas, gdy środki takie przyjmowane są zgodnie ze wskazaniami lekarskimi bądź bez takich wskazań i nawet niezgodnie z ich przeznaczeniem dopóki nie można mówić o ich nadmiernym przyjmowaniu, czyli nadużywaniu. Nadużywanie natomiast to sporadyczne lub wielokrotne, nadmierne przyjmowanie środka toksycznego. Z nadużywaniem wiąże się powstanie zależności psychicznej od danego środka.¹⁴

W obowiązującej ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii ustawodawca nie do końca stosuje takie rozróżnienie. Z jednej strony utożsamia narkomanię z używaniem substancji (art. 6 pkt 5), a z drugiej przez uzależnienie rozumie nadużywanie takich środków (art. 6 pkt 8).¹³

¹⁴A. A. Ścigała: Nazewnictwo i klasyfikacja narkotyków na tle nowej kodyfikacji prawa karnego, w: Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, 1999. t. IV. s. 319-320.

¹⁵Według art. 6 pkt 8 NarkU „osoba uzależniona” - to osoba, która, w wyniku nadużywania środków odurzających, substancji psychotropowych lub środków zastępczych albo używania ich w celach medycznych, znajduje się w stanie uzależnienia od tych środków lub substancji.

Nadużywanie może doprowadzić do stanu zależności objawiającego się nałogiem lub nawykiem przyjmowania środków toksycznych, nazwanego toksykomania, a każda substancja, której nadużywanie prowadzi do toksykomanii to środek uzależniający. Komitet Ekspertów WHO ustalił, iż na toksykomanie „sensu largo” składa się: nałogowe zażywanie środków toksycznych i nawyk, przyzwyczajenie do środka toksycznego.

Nałogiem określono stan przewlekłej lub okresowej intoksykacji przynoszącej jednostce lub społeczeństwu szkodę, spowodowaną powtarzającym się zażywaniem środka uzależniającego. Stan ten charakteryzuje się:

- nieodpartym przymusem przyjmowania danego środka;
- zdobywaniem go wszelkimi możliwymi sposobami;
- tendencją do zwiększania dawki;
- psychicznym, a niekiedy i fizycznym uzależnieniem od działania środka;

Nawyk natomiast to przyzwyczajenie do substancji toksycznej, wynikające z powtarzającego jej zażywania i charakteryzujące się:

- pragnieniem zażywania środka;
- małą tendencją bądź jej brakiem do podwyższania dawki;
- zależnością psychiczną przy braku fizycznej i braku syndromu abstynencji;
- brakiem społecznych skutków nadużywania.¹⁶

Nieprecyzyjność tych określeń doprowadziła do wypracowania nowej definicji - uzależnienia lekowego (lekozależności), przez które rozumie się stan psychicznej, a niekiedy fizycznej reakcji zachodzącej między organizmem a lekiem. Stan ten charakteryzuje się zmianami zachowania, które zawierają w sobie przymus ciągłego lub okresowego przyjmowania leku po to, aby doświadczyć psychicznych efektów jego działania lub aby uniknąć objawów wynikających z jego braku. Podobnie jak WHO uzależnienie definiuje ustawodawca polski. Według art. 6 pkt 6 NarkU „uzależnienie od środków odurzających lub substancji psychotropowych” to - zespół zjawisk psychicznych lub fizycznych wynikających z działania tych środków lub substancji na organizm ludzki, charakteryzujący się zmianą zachowania lub innymi reakcjami psychofizycznymi i koniecznością używania stale lub okresowo tych środków lub substancji w celu doznania wpływu na psychikę lub dla uniknięcia następstw wywołanych ich brakiem. Wyjaśnienia wymaga termin „lek”, przez który WHO rozumie „nie tylko związek chemiczny, który ma zastosowanie w lecznictwie, lecz także każdą substancję, która wprowadzona do organizmu może wpłynąć na zmianę

¹⁶ Cz., Cekiera: op. cit., s. 49-50.

jakichkolwiek jego funkcji". Jako synonim używa się pojęcia środek odurzający.¹⁷ Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii w art. 6 pkt 5 przyjmuje wyżej podaną definicję zależności lękowej za równoznaczną z pojęciem narkomanii. Według tego przepisu „narkomania”- to stałe lub okresowe używanie w celach niemedycznych środków odurzających lub substancji psychotropowych albo środków zastępczych, w wyniku czego może powstać lub powstało uzależnienie od nich.

Główną cechą lekozależności jest pojawienie się zależności psychicznej lub fizycznej u osoby przyjmującej substancję odurzającą. Zależność fizyczna jest wynikiem zmian organicznych wywołanych długotrwałym działaniem środka odurzającego, który włączył się w procesy metaboliczne ustroju. *Zdarza* się ona rzadziej niż zależność psychiczna i związana jest tylko z niektórymi rodzajami środków odurzających np. z marihuaną i haszyszem. W przypadku przerwania przyjmowania środka pojawia się zespół abstynencyjny zwany głodem komórkowym, któremu towarzyszą takie objawy jak: bóle mięśniowe, dreszcze, zakłócenie systemu trawienia oraz krążenia i inne. Zależność psychiczna polega na trudnej do opanowania potrzebie przyjmowania określonego środka, po zażyciu którego odczuwa się wyraźną poprawę samopoczucia. Odstawienie środka odurzającego nie powoduje objawów abstynencyjnych.

Przyjmowanie środków odurzających wywołuje często zjawisko tolerancji, które charakteryzuje się zwiększoną odpornością organizmu na działanie substancji, co zmusza osobę uzależnioną do systematycznego zwiększania dawki w celu osiągnięcia tego samego efektu co poprzednio przy mniejszej ilości środka. Czasami mamy do czynienia z tolerancją krzyżową, kiedy wzrost tolerancji na jeden środek powoduje konieczność przyjmowania większej dawki innego.¹⁸

Bogaty zestaw nadużywanych współcześnie substancji psychoaktywnych próbowano sklasyfikować w grupy w oparciu o różne kryteria. WHO wprowadzając termin „zależność lękowa” ustaliła osiem jego typów uwzględniając aspekt farmakologiczny, epidemiologiczny, kliniczny i społeczny problemu:

1. Typ alkoholowe - barbituranowy;
2. Typ amfetaminowy;
3. Typ cannabis (grupa konopi indyjskich: marihuana, haszysz);

¹⁷ J. Sicroslawski, T. Szymanowski, A. Zieliński: *Spoleczne znaczenie narkomanii*, w: *Patologia społeczna. Wybrane problemy*, red. T. Szymański, s. 105.

¹⁸ T. Hanausek, W. Hanausek: *Narkomania studium kryminologiczno- kryminalistyczne*. Warszawa 1976. s. 75. Por. Z. B. Gaś: *Problemy terminologiczne*. w: *Narkomania - wybrane zagadnienia*. red. Z. B. Gaś. Lublin 1987. s. 10.

4. Typ kokainowy;
5. Typ halucynogeny (np. LSD);
6. Typ khat (afrykańska roślina o właściwościach odurzających, jej alkaloidem jest katyna);
7. Typ opiatowy (opium i jego pochodne, morfina, kodeina, heroina);
8. Typ wziewny (kleje, rozpuszczalniki, benzyna).

Cz. Cekiera zaproponował podział oparty na pochodzeniu środka uzależniającego. Wyróżnia on: substancje naturalne, pochodzenia roślinnego (opium, koka, grzyby halucynogenne, konopie) oraz syntetyczne (opiaty, leki psychotropowe, kokaina, amfetamina, syntetyczne halucynogeny).¹⁹

Można także wyróżnić klasyfikację opartą na sposobie używania środka odurzającego na:

używanie eksperymentalne - jednorazowe lub kilkakrotne zażycie substancji w celu wypróbowania;

używanie okazjonalne - ma charakter okresowy i przerywany, wiąże się z wpływami ze strony środowiska, naciskami grupy lub subkultury narkomańskiej;

używanie zależne - ma charakter długotrwały, kiedy narkotyk jest przyjmowany kilka razy dziennie, co prowadzi do wystąpienia zależności psychicznej, a niekiedy i fizycznej.²⁰

Literatura przedmiotu wypracowuje szersze definicje i klasyfikacje narkotyków niż przyjął to ustawodawca. Umożliwia to spojrzenie z różnych punktów widzenia na problematykę związaną z narkotykami. Pomimo tej różnorodności pojęciowej, stosowane klasyfikacje pokrywają się z regulacjami przyjętymi w obowiązujących przepisach prawa międzynarodowego i prawa polskiego.

3. Regulacje prawa międzynarodowego związane z obrotem narkotykami na świecie.

Narkomania jeszcze w XIX stuleciu była zjawiskiem o zasięgu lokalnym obejmującym głównie Chiny i Bliski Wschód. Obecnie dotyczy większości krajów świata i dynamicznie się rozprzestrzenia. Cechą charakteryzującą współczesną narkomanię jest dysocjacja geograficzna tj. znaczne oddalenie regionów, w których uprawiany jest surowiec niezbędny do produkcji środków uzależniających od miejsc ich dystrybucji i konsumpcji, co powoduje,

¹⁹ Cz. Cekiera: op. cit., s. 54-55.

²⁰ Z. B. Gaś: Problemy terminologiczne, w: Narkomania wybrane zagadnienia, red. Z. B. Gaś. Lublin 1987, s. 9.

że skuteczne zwalczanie międzynarodowego handlu środkami odurzającymi wymaga ścisłej współpracy wszystkich państw.

Międzynarodowe współdziałanie państw w zakresie zwalczania narkomanii nastąpiło pod koniec XIX wieku, kiedy to podpisano wiele umów dwustronnych. Dopiero w XX wieku w walkę z narkomanią zaangażowane zostały niemal wszystkie państwa kuli ziemskiej.

Pierwszym forum międzynarodowej współpracy w zapobieganiu narkomanii i nielegalnemu handlowi narkotyków była Konwencja Haska z 1912 r. Opracowanie jej związane było z narastającym problemem nadużywania opium. Konferencja zwróciła uwagę społeczności międzynarodowej na nielegalny handel opium, kokainą i innymi narkotykami. Bezpośrednim efektem konferencji było przyjęcie międzynarodowej konwencji opiumowej. Najważniejsze postanowienia konwencji zobowiązywały państwa do ograniczenia produkcji, handlu i używania produktów z opium, wprowadzenia przepisów prawa wewnętrznego odnoszących się do kontroli produkcji i dystrybucji surowego opium, jego eksportu i importu, oraz uznania za przestępstwo kryminalne nielegalnego posiadania opium i jego pochodnych.²¹

W okresie międzywojennym kontrolę nad postanowieniami w zakresie środków odurzających pełniła Liga Narodów. Powołała ona w 1921 r. Komisję Konsultacyjną ds. Handlu Opium i innymi środkami narkotycznymi. Do drugiej wojny światowej zawarto w Genewie szereg porozumień międzynarodowych dotyczących omawianego zagadnienia (w 1925, 1931 i 1936 r.)

Po II wojnie światowej pod egidą ONZ przygotowano trzy międzynarodowe konwencje, które zostały ratyfikowane przez większość państw członkowskich. Kontrola nad światowym obrotem opium i innymi środkami odurzającymi powierzona została Radzie Gospodarczo-Społecznej (ECOSOC) oraz powołanej w tym celu Komisji Środków Odurzających.²²

Jednolita Konwencja o środkach odurzających podpisana w Nowym Jorku 30 marca 1961 r. zastąpiła wszystkie wcześniejsze konwencje dotyczące tej materii. Polska przystąpiła do tej konwencji w 1966 r. (Dz. U. 1966, Nr 45, póź. 207). Jednolita Konwencja uległa pewnym modyfikacjom wprowadzonym przez protokół zmieniający, sporządzony w Genewie 25 marca 1972 r., który Polska ratyfikowała w 1996 r. Poza Jednolitą Konwencją pod auspicjami ONZ przygotowano także Konwencję o substancjach psychotropowych, która została podpisana w Wiedniu 21 lutego 1971 r. Polska ratyfikowała tę konwencję w 1976 r. (Dz. U. 1976, Nr 31, póź. 180). Obie konwencje zamykały pewien etap wypracowywania

²¹ D. Andrejew-Fraczak: Problemy związane z narkomanią w prawie międzynarodowym. Biuro Studiów i Ekspertyz. Kancelaria Sejmu. Informacja nr 59 . lipiec 1992. s. 1

²² M. Staniaszek: Międzynarodowa kontrola nad środkami uzależniającymi. w: Zwalczanie narkomanii w Polsce i na świecie, red. J. J. Wąsik, M. Staniaszek, Wrocław 1993, s. 136.

procedur współpracy międzynarodowej i wprowadzały nowy system kontroli międzynarodowej w zakresie środków odurzających. Konwencje stawiały sobie za cel zwiększenie efektywności administracyjnej kontroli dostępności i handlu środkami odurzającymi. Próbowaly też poszerzyć prewencję nielegalnego używania środków odurzających i nieuprawnionego ich udostępniania.²³

Postanowienia konwencji można podzielić na kilka grup: Po pierwsze, definiują one pojęcie środka odurzającego i substancji psychotropowej w ten sposób, że zawierają stosowne wykazy takich środków. Zobowiązują one sygnatariuszy do ograniczenia legalnej produkcji środków odurzających i psychotropowych do rozmiarów niezbędnych dla celów medycznych oraz do ograniczenia dostępności środków odurzających i psychotropowych. Państwa członkowskie zobligowane zostały także do podejmowania starań o wczesne wykrywanie narkomanów, do udzielania im pomocy, umożliwienia leczenia, rehabilitacji i resocjalizacji. Strony konwencji w celu zwalczania zjawiska narkomanii i nielegalnego obrotu narkotykami zostały zobowiązane do posługiwania się sankcjami karnymi. Wymóg ten realizowany jest przez przepisy określające zakres kryminalizacji zachowań, których przedmiotem są środki odurzające lub substancje psychotropowe, które powinny być wprowadzone do ustawodawstwa wewnętrznego stron. W Jednolitej Konwencji stosowne postanowienia zawarte są w art. 36 ust. 1, a w Konwencji Wiedeńskiej z 1971 r. w art. 22. Przytoczone przepisy wymagają kryminalizacji wszelkich form obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, które nie mają uzasadnienia medycznego, takich jak: uprawa, produkcja, przerób, wwóz, wywóz, przewóz, wprowadzanie do obrotu, udzielanie innej osobie, nabywanie, oferowanie. Obie konwencje wymagają także kryminalizacji posiadania środków odurzających i psychotropowych. Chociaż wymienione przepisy konwencji nie rozróżniają posiadania dla własnej konsumpcji i celem wprowadzenia do obrotu, to zgodnie z oficjalnym komentarzem Sekretarza Generalnego ONZ przyjęto, że posiadanie niewielkich ilości środków odurzających lub substancji psychotropowych przeznaczonych do własnego użytku nie wymaga kryminalizacji.²⁴

Przedstawione powyżej konwencje ustanowiły pewne minimum kontroli. Każde państwo uwzględniając swoje lokalne warunki oraz interes społeczny mogło wprowadzić dodatkowe rygory i obostrzenia.

²³ D. Andrejew-Frączak. op. cit., s. 1.

²⁴ K. Krajewski: Problematyka kryminalizacji posiadania środków odurzających i psychotropowych w świetle regulacji prawnomiędzynarodowych, P i P. Nr 1/1997, s. 59-60.

Konwencje ONZ z lat 1961 i 1971 nie były jedynymi aktami prawa międzynarodowego reprezentującymi zróżnicowane podejście do popytu i podaży narkotyków. Również układ z 19 lipca 1990 o wprowadzeniu w życie postanowień traktatu z Schengen z 1985 r. o stopniowym znoszeniu kontroli granicznej na wspólnych granicach krajów będących stronami tego układu w przepisach art. 70-76 zawiera postanowienia dotyczące bezpośrednio problematyki narkotyków i narkomanii. Odnośnie do podaży układ nakazuje stronom podjęcie „wszelkich niezbędnych środków” prawno-karnych i administracyjnych celem uniemożliwienia niedozwolonego handlu narkotykami. Wśród czynności, które mają być przedmiotem działań prawnych układ wymienia także posiadanie, ale tylko takie, którego celem ma być udzielenie narkotyku innej osobie lub jego wywóz. W zakresie redukcji popytu na narkotyki układ stwierdza, że strony „uczynią wszystko co leży w ich mocy” dla zapobiegania i przeciwdziałania popytowi, przy czym środki jakimi strony będą się posługiwać dla osiągnięcia powyższych celów, pozostają w gestii ich uznania.²⁵

Gwałtowny wzrost narkomanii w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych spowodował reakcję społeczności międzynarodowej w zakresie prawodawstwa. Widziano potrzebę bardziej efektywnego działania w zakresie zwalczania nielegalnej produkcji i handlu, zapobiegania narkomanii, postępowania z osobami uzależnionymi. 20 grudnia 1988 r. w Wiedniu Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło nową Konwencję o Zwalczaniu Nielegalnego Obrotu Środkami Odurzającymi i Substancjami Psychotropowymi. Konwencja została ratyfikowana przez Polskę w 1994 r. (Dz. U. 1995, Nr 15, póź. 69). Konwencja wiedeńska wprowadziła mechanizmy prawnomiędzynarodowe, które miały ułatwić ściganie czynów związanych z handlem narkotykami (ekstradycja handlarzy narkotyków, rozszerzenie jurysdykcji, konfiskata uzyskanego na handlu narkotykami majątku). Ważnym postanowieniem konwencji było ustanowienie kontroli nad międzynarodowym obrotem substancjami chemicznymi, tzw. prekursorami wykorzystywanymi przy nielegalnym wytwarzaniu narkotyków. Konwencja określiła również zasady wzajemnej współpracy państw, w szczególności w zbieraniu danych, wykorzystywaniu dokumentów, badaniu obiektów i miejsc, dostarczaniu informacji i dowodów rzeczowych. Ponadto zawiera ona postanowienia dotyczące pomocy prawnej, szkoleń, zasad wzajemnego nadzoru nad nielegalnym przewozem substancji uzależniających.²⁶

Kluczowe znaczenie mają przepisy art. 3 ust. 1 i art. 3 ust. 2 konwencji. W art. 3 ust. 1 konwencja powtarza postanowienia zawarte w dwóch wcześniejszych konwencjach ONZ.

²⁵ Tamże, s. 61-61.

²⁶ M. Staniaszek: *op. cit.* s. 138,

Wymaga ona „ustalenia za przestępne, w myśl prawa krajowego” określonych czynności, wśród których wymienia m.in. posiadanie bądź nabywanie każdego środka odurzającego lub substancji psychotropowej dla prowadzenia działań takich jak: wyrób, wytwarzanie, oferowanie i proponowanie sprzedaży, rozprowadzanie, pośredniczenie, przesyłanie w tranzycie, przewożenie, wwożenie, wywożenie środków odurzających lub psychotropowych, którego celem jest wprowadzenie do dalszego obrotu. Inaczej mówiąc, art. 3 ust. 1 konwencji z 1988 r. wymaga kryminalizacji tylko takiego posiadania i nabywania środków odurzających, którego celem jest jakakolwiek postać wprowadzenia ich do dalszego obrotu.

Natomiast w art. 3 ust. 2 konwencja zobowiązuje państwa członkowskie „z zastrzeżeniem swojej konstytucji i podstawowych zasad swojego systemu prawnego do podjęcia niezbędnych środków do tego, aby posiadanie, nabywanie lub uprawnienie do posiadania środków odurzających lub substancji psychotropowych dla osobistego użytku, zostały uznane zgodnie z jej ustawodawstwem, jeżeli zostały dokonane umyślnie, za przestępstwa podlegające karze.” Przepis ten nakłada na strony konwencji obowiązek kryminalizacji wszelkich form posiadania, bez względu na zamiar związany z takim posiadaniem oraz ilość posiadanych środków. W takiej sytuacji jedynym „wentylem bezpieczeństwa” pozwalającym sprawcy uniknąć odpowiedzialności karnej byłby przepis art. 3 ust. 4 pkt c stanowiący, że „niezależnie od postanowień zawartych w poprzednich punktach, strony mogą zastosować, w przypadku mniejszej wagi, zamiast wyroku skazującego lub orzeczenia kary, takie środki, jak edukacja, rehabilitacja, resocjalizacja, a także, gdy przestępca jest osobą nadużywającą środków odurzających lub substancji psychotropowych, leczenie i opiekę po leczeniu”. Jednocześnie jednak konwencja stwierdza, że art. 3 ust. 2 może być inkorporowany do prawa wewnętrznego tylko wtedy, gdy nie narusza przepisów konstytucji i podstawowych zasad systemu, natomiast art. 3 ust. 1 obowiązuje bezwzględnie.²⁷

Poza ONZ szereg organizacji regionalnych podejmuje działania mające na celu rozwiązywanie problemów jakie rodzi zjawisko narkomanii. W 1970 r. ówczesny prezydent Francji powołał tzw. „Grupę Pompidou”- interdyscyplinarny zespół specjalistów współpracujących w zakresie walki z nadużywaniem i nielegalnym handlem środkami odurzającymi. W skład tej grupy wchodzi przedstawiciele 16 państw głównie z Europy Zachodniej.

²⁷ K. Krajewski: *op. cit.* s. 62.

Rozdział II

PRZESTĘPSTWO POSIADANIA NARKOTYKÓW

I. Zagadnienia ogólne.

Ustawą z dnia 24 kwietnia 1997 r. ustawodawca wprowadził do polskiego porządku prawnego odpowiedzialność karną za posiadanie środków odurzających i substancji psychotropowych. W trakcie prac legislacyjnych kwestia karania za posiadanie narkotyków wywołała wiele kontrowersji. Uzewnętrzniły się wyraźnie trzy grupy poglądów. Jedni opowiadali się za karaniem posiadania nawet najmniejszej ilości narkotyków. Inni przekonywali, by nie karać za posiadanie narkotyków w ilości nieznacznej dla własnego użytku - ale w ściśle określonych ilościach. Trzecia, najbardziej liberalna grupa, pod przewodnictwem posła A. Gaberle, opowiadała się za niekaraniem posiadania narkotyków w ilości nieznacznej na własny użytek - bez określenia jednak tej ilości.¹

Sarna zasadność penalizacji posiadania środków odurzających lub substancji psychotropowych stała się skomplikowanym problemem prawnym. Z jednej strony celowość wprowadzenia odpowiedzialności karnej za posiadanie narkotyków wynikała z przyjętych przez Polskę zobowiązań międzynarodowych. Konwencja wiedeńska z 20 grudnia 1988 r. o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi w art. 3 ust. 1 w sposób bezwzględnie wiążący obligowała strony do uznania za przestępne w myśl prawa krajowego posiadania dla celów: wyrobu, wytwarzania, oferowania, proponowania sprzedaży, rozprowadzania, dostarczania, pośredniczenia, wysyłania, przesyłania, przewożenia, wywożenia, przewożenia każdego środka odurzającego lub substancji psychotropowej. Przepis ten dotyczył więc posiadania, którego celem było tworzenie podaży narkotyków. Z drugiej strony zakładano, że penalizacja posiadania narkotyków będzie stanowiła istotne ułatwienie dowodowe w ściganiu czynów zabronionych polegających na produkcji, handlu, przemyśle, udzielaniu środków odurzających i psychotropowych. W takim ujęciu nie następowało faktyczne rozszerzenie penalizacji, ale jedynie posiłkowe stosowanie przepisu o karaniu posiadania w przypadku niemożności udowodnienia innych przestępstw narkotykowych. Oznaczało to jednak, że postępowaniem karnym objęte zostałyby również osoby uzależnione od narkotyków. Spowodowałyby to zmianę podejścia ustawodawcy do tych osób i przyjęcie represyjnego modelu prze-

¹ G. Maziej: Jak karać za posiadanie zakazanych gramów. Prawo i Życie. Nr 6/1999. s. 30.

ciwdziałania narkomanii. Dlatego posłowie zaproponowali, aby wprowadzić do ustawy załącznik, określający ilości „nieznaczone” każdego narkotyku w postaci: 5 gramów wyciągu ze słomy makowej, 10 gramów ziela konopi (marihuany), 3 gramów żywicy konopi (haszyszu), 0,25 grama amfetaminy, 1 grama metaamfetaminy, 0,2 grama MDMA uzasadniających niekaralność sprawcy. Miało to ułatwić działalność organów ścigania i spowodować czytelność przepisów karnych. Załącznik został jednak odrzucony, głównie dlatego, że nie zawierał wartości granicznych dla wszystkich środków, w tym dla tak istotnych jak morfina, heroina czy kokaina, ale również z tego powodu, że przyjął zbyt sztywną granicę, powodującą, że osoba posiadająca o 0,01 grama narkotyku więcej byłaby karana.”

Ostatecznie Sejm uchwalił ustawę, której art. 48 penalizował trzy typy zabronionego posiadania narkotyków (ust. 1-3). W przepisie ust. 4 ustawodawca przyjął, że posiadanie narkotyków w ilości nieznaczonej na własny użytek nie podlega penalizacji.

Niejednoznaczność tego przepisu rodziła w praktyce problemy ze stosowaniem określenia „znikoma ilość narkotyku”. Znamię to nie zostało przez ustawodawcę określone wagowo, badając więc czy w danym przypadku sprawca spełnił przesłanki z art. 48 ust. 4 należało mieć na względzie, to czy jedynie eksperymentuje on z narkotykami, czy też jest osobą uzależnioną, która musi przyjmować coraz większe dawki, aby uzyskać zamierzony efekt. Konieczne było sprawdzenie czy sprawca posiada narkotyki w ilości nie pozwalającej na przyjęcie, że miały być one przekazane innej osobie. W razie wątpliwości organ prowadzący postępowanie mógł zasięgnąć opinii biegłego czy posiadaną ilość narkotyków można uznać za nieznaczną.

Zdaniem K. Krajewskiego „nieznaczonej ilości” narkotyków z art. 48 ust. 4 nie można było odnieść do typu uprzywilejowanego przestępstwa. Skoro przyjęto, że „nieznaczone ilość” ma służyć konsumpcji własnej sprawcy, to ta sama ilość nie mogła być znamiem typu uprzywilejowanego. Zdaniem tego autora na gruncie przepisów ustawy mieliśmy do czynienia z czterema prawnie relewantnymi wartościami granicznymi: ilością nieznaczną, ilością przeciętną (tzn. należąca do typu podstawowego), ilością znaczną i ilością decydującą o przyjęciu wypadku mniejszej wagi. Krajewski stwierdził, że art. 48 ust. 2 jest przepisem zbędnym, gdyż stwarza problem wagowego rozróżnienia między wypadkiem mniejszej wagi a okolicznościami uzasadniającymi zaniechanie ukarania.

Kolejnym spornym zagadnieniem w doktrynie odnoszącym się do ust. 4 art. 48 NarkU była kwestia tego, czy czyn określony w tym przepisie stanowił przestępstwo czy też nie. W

² Tamże. s. 31.

³ K. Krajewski: op. cit.. s. 27.

ocenie Z. Ziobro czynu tego nie można było uznać za przestępstwo, ponieważ jednym z elementów przestępstwa był zakaz pod groźbą kary. Zdaniem autora przedmiotowe wyczerpanie znamion czynu polegającego na posiadaniu „nieznacznych ilości narkotyków na własny użytek” nigdy nie mogło doprowadzić do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej, a tym samym do ukarania. Ponadto w odniesieniu do art. 48 ust. 4 trudno jest mówić o normie sankcjonującej, skoro sprawca nigdy nie podlega żadnej karze. Ziobro twierdził, że czyn określony w ust. 4 nigdy nie jest i być nie może czynem karalnym, tym samym nie może być przestępstwem. Pozostaje jedynie czynem zabronionym - sprzecznym z obowiązującym porządkiem prawnym.⁴

Zdaniem K. Krajewskiego przytoczony pogląd nie był słuszny, ponieważ posiadanie środków odurzających lub psychotropowych w nieznacznych ilościach na własny użytek było przestępstwem. Krajewski dowodził, że błędny pogląd Z. Ziobro opiera się na niezrozumieniu przez tego autora różnicy między typem przestępstwa, a okolicznością wyłączającą karalność. Autor wyjaśnia, że typy czynów zabronionych określone były jedynie w ust. 1-3, natomiast ust. 4 zawierał tzw. okoliczność wyłączającą karalność, odnoszącą się bezpośrednio do typu podstawowego przestępstwa. Istotą okoliczności wyłączającej karalność stanowi to, że ustawodawca z jednej strony stwierdza, iż pewne postacie czynu formalnie realizują znamiona przestępstwa, równocześnie jednak uchyla ich karalność (ale nie przestępczość)⁵ Niepodleganie karze ma albo zachęcić sprawcę do określonego zachowania, albo stanowi konsekwencję uznania, że czyn sprawcy chociaż przestępny, stanowi jednak przypadek złamania prawa, w mniejszym niż zwykle stopniu naganny.⁶

Ponadto sprzeczność art. 48 ust. 4 NarkU z postanowieniami art. 3 ust. 2 konwencji wiedeńskiej z 1988 r. stała się powodem nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii z dnia 26 października 2000 r., w wyniku której został on uchylony. W okresie obowiązywania przepisu brak było w doktrynie prawa karnego zgody co do jego zgodności z postanowieniami konwencji wiedeńskiej. W ocenie K. Krajewskiego rozwiązanie przyjęte w art. 48 było zgodne z postanowieniami konwencji z tego względu, że dokonanie kryminalizacji posiadania na własny użytek zostało w niej obwarowane warunkiem niesprzeczności z konstytucją i podstawowymi zasadami systemu prawnego. Z tego wynika, że w tym zakresie konwencja zawiera jedynie zobowiązanie względne w przeciwieństwie do art. 3 ust. 1 nakładającego bezwzględny obowiązek kryminalizacji posiadania, którego celem

⁴ Z. Ziobro: *Mętne kryteria*. Rzeczpospolita z dnia 24 listopada 1998 r.

⁵ K. Krajewski. *Mętne argumenty*, Rzeczpospolita z dnia 9 grudnia 1998 r.

⁶ L. Gardocki: *Prawo karne*, C. H. Beck 1999, s. 170.

jest tworzenie podaży narkotyków. K. Krajewski dowodził też, że polska doktryna akceptuje zasadę niekryminalizowania zachowań godzących w dobra własne sprawcy. Ponadto możliwość niepenalizowania posiadania na własny użytek wynikać miała również z art. 3 ust. 11 konwencji, zgodnie z którym konwencja przyznała ustawodawstwu wewnętrznemu stron kompetencje do określenia okoliczności wyłączających ukaranie.⁷ Odmienny pogląd reprezentował Z. Ziobro wskazując, że konwencja nakłada obowiązek kryminalizacji posiadania każdej ilości narkotyków.⁸

Zwolennicy nowelizacji twierdzili, że skreślenie przepisu o niekaraniu za posiadanie znikomej ilości narkotyków na własne potrzeby nie spowoduje obligatoryjności karania osób uzależnionych za posiadanie jednorazowej dawki. W kodeksie karnym istnieje bowiem przepis dotyczący umorzenia postępowania wobec stwierdzenia znikomego stopnia szkodliwości społecznej czynu. Poza tym zniesienie tego przepisu umożliwi karanie handlarzy narkotyków, którzy posiadają przy sobie zwykle małe dawki środków odurzających, pozwoli też karać osoby posiadające i zażywające narkotyki wśród nieletnich czy w zakładach karnych. Wprowadzając całkowity zakaz posiadania narkotyków ustawodawca bardziej zdecydowanie wpływa na psychikę młodych ludzi, którzy nie posiadają już wymówki, że to tylko mała ilość narkotyku i że zażywanie jest dozwolone. Przeciwnicy tego rozwiązania wyrażali obawy, iż na skutek przyjętej nowelizacji w ciągu kilku lat dojdzie do poważnego wzrostu liczby skazanych uzależnionych od narkotyków. Będą to głównie „drobni” posiadacze stanowiący łatwy obiekt działań policyjnych, jako że znalezienia przy nich jakiegoś środka nie będzie żadną sztuką. Ponadto całkowita penalizacja posiadania spowoduje to, iż podkultura narkomańska zejdzie do głębokiego podziemia, gdzie stanie się całkowicie niedostępna dla oddziaływań socjalnych i medycznych. Użytkownicy narkotyków obawiając się odpowiedzialności karnej unikać będą kontaktów z lekarzami, terapeutami, w związku z czym szansę na skuteczne oddziaływanie profilaktyczne, lecznicze i rehabilitację znacznie maleją.¹⁰

⁸ K. Krajewski: Mętne argumenty. Rzeczpospolita / 9 grudnia 1998 r.

⁷ Z. Ziobro: Mętne kryteria. Rzeczpospolita / 24 listopada 1998 r., oraz Spór o nieznaczną ilość narkotyków. Rzeczpospolita / 4 lutego 1999 r.

⁹ G. Maziej: Jak karać za posiadanie zakazanych gramów. Prawo i Życie Nr 9/99. s.31.

¹⁰ K. Krajewski: Wylewanie dziecka z kąpielą. Rzeczpospolita z dnia 22 stycznia 1999 r., s. 17., także: Czy i jak dokonać w ustawodawstwie polskim kryminalizacji posiadania środków odurzających i psychotropowych?. Przegląd Sądowy, Nr 9/1994. ss. 44-58.

2. Typ podstawowy.

Ustawa przewiduje karalność posiadania - wbrew jej przepisom - środków odurzających lub substancji psychotropowych, (art. 48 ust. 1 NarkU). Przepięstwo to zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 1 miesiąca do lat 3. Przepięstwo to zaliczyć należy do grupy przestępstwa z abstrakcyjnego narażenia dobra prawnego na niebezpieczeństwo. Owo niebezpieczeństwo nie należy bowiem do znamion strony przedmiotowej, ale jest jedynie pewnym założeniem kierującym ustawodawcą przy tworzeniu przepisu.¹¹ Z karalnym posiadaniem określonym w art. 48 ust. 1 NarkU wiążą się na ogół czynności mające na celu tworzenie podaży narkotyków, a więc godzące w zdrowie publiczne. Dlatego wydaje się zasadne mówienie w tym wypadku o abstrakcyjnym narażeniu na niebezpieczeństwo zdrowia publicznego, ponieważ sprawca przez sam fakt posiadania środków odurzających lub substancji psychotropowych w celu udostępnienia ich innym osobom, stwarza potencjalne zagrożenie dla ich życia i zdrowia. Inaczej jest w przypadku posiadania tych środków na własny użytek, wówczas dobrem w jakie godzi sprawca jest jego własne zdrowie. Przedmiotem ochrony nie jest wtedy dobro publiczne lecz dobro indywidualne, w postaci życia i zdrowia konsumenta środków odurzających lub substancji psychotropowych.¹²

Podmiotem tego przestępstwa może być każdy człowiek zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej, tj. ten, kto w chwili popełnienia czynu osiągnął wymagany przez art. 10 § 1 k.k. stopień dojrzałości (ukończone 17 lat) oraz był w stanie rozpoznać znaczenie czynu i pokierować swoim postępowaniem.

Do strony podmiotowej omawianego typu przestępstwa należy umyślność. Można je więc popełnić zarówno z zamiarem bezpośrednim, gdy sprawca chce popełnić czyn zabroniony, jak i z zamiarem ewentualnym, gdy sprawca przewidując możliwość popełnienia czynu zabronionego na to się godzi. W tym drugim przypadku będzie to sytuacja, kiedy sprawca nie mając pewności co do rodzaju posiadanych środków lub substancji liczy się z możliwością popełnienia przestępstwa i na to się godzi.

Strona przedmiotowa przestępstwa polega na niezgodnym z przepisami ustawy posiadaniu środków odurzających lub substancji psychotropowych. Warunki legalnego posiadania określają przepisy ustawy i odnoszą się one do dwóch sytuacji. Przepisy pierwszej grupy

¹¹ L. Gardocki. *Prawo karne*. Warszawa 1999, s. 84.

¹² T. L. Chruściel. M. Preiss-Mysłowska: *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii - komentarz*. Warszawa 2000. s. 303.

zezwalają niektórym podmiotom, w ściśle określonym celu posiadać takie środki i substancje (art. 29). Niejednokrotnie w praktyce leczniczej zachodzi potrzeba zastosowania leków przeciwbólowych o silnym działaniu, w tym także leków odurzających czy leków o działaniu uspokajającym, które mogą być umieszczone w wykazie substancji psychotropowych. Ustawa udziela takiego zezwolenia wyłącznie w celu medycznym zakładom opieki zdrowotnej nie mającym apteki zakładowej, zakładom leczniczym dla zwierząt, lekarzom, lekarzom stomatologom, lekarzom weterynarii prowadzącym indywidualną praktykę, oraz innym podmiotom na posiadanie niezbędnej do doraźnego zastosowania ilości tych środków. Minister Zdrowia i Opieki Społecznej określa w drodze rozporządzenia rodzaje i ilości preparatów, które mogą posiadać wymienione wyżej podmioty. Drugą grupę stanowią przepisy określające kto i na jakich zasadach może prowadzić działalność polegającą na: wytwarzaniu, przetwarzaniu, przerabianiu, przemysłowym stosowaniu, wywożeniu za granicę, przywożeniu z zagranicy, obrocie środkami odurzającymi i psychotropowymi (art. 23, 25, 27, 28). Środki odurzające lub psychotropowe może wytwarzać, przetwarzać lub przerabiać wyłącznie przedsiębiorca posiadający koncesję, po uzyskaniu zezwolenia wojewódzkiego inspektora farmaceutycznego. "

Zachowanie sprawcy określone znamieniem „posiadanie” definiuje się jako każde, choćby krótkotrwałe, faktyczne władztwo nad rzeczą.¹⁴ Posiadaniem w prawie karnym jest „każde władanie mieniem lub rzeczą, obojętnie czy towarzyszy mu zamiar zatrzymania rzeczy na własność. Przyjęcie na krótkotrwałe przechowanie, zatrzymanie rzeczy znalezionej bez zamiaru niezwłocznego jej zgłoszenia odpowiednim organom - są to również wypadki posiadania. Posiadać można przy sobie lub u siebie (w swoim mieszkaniu, gospodarstwie), w schowku znajdującym się gdzie indziej albo u innej osoby. Posiadanie polega na utrzymywaniu określonego stanu rzeczy”.¹⁵ W komentarzu do kodeksu karnego z 1969 r. podkreśla się, że karalność posiadania nie jest zależna ani od czasu trwania posiadania przedmiotu przez sprawcę, ani też od tytułu własności. Posiadanie karalne jest zarówno wtedy, gdy jest wykonywane bezpośrednio, jak i za pośrednictwem innej osoby.¹⁶ Posiadanie rzeczy polegać może na posiadaniu dla siebie ale u kogo innego, jak i dla siebie u siebie. Za

¹³ Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz o zmianie innych ustaw, Dz. U. / . 2001 r. Nr. 125. póź. 1367 w art. 22. 23. 25. 27. 30 wyraz „podmiot gospodarczy” zastąpiono wyrazem „przedsiębiorca”.

¹⁴ Uchwała SN z 15 lutego 1984 r.. VI KZP 50/83, OSNKW 1984/7-8. s. 17.

¹⁵ I. Andrejew. W. Świda. W. Wolter: Kodeks karny. Komentarz. Warszawa 1973. s. 848.

¹⁶ J. Bafia. K. Mioduski. M. Siewicki: Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 1977, s. 728.

posiadacza jest uważany również posiadacz pośredni, tzn. ten, kto oddał rzecz innemu na przechowanie.

Jak już wskazano wcześniej ustawa uznaje za środek odurzający każdą substancję pochodzenia roślinnego lub syntetycznego działającą na ośrodkowy układ nerwowy, określoną w wykazie środków odurzających stanowiącym załącznik do ustawy. Za substancję psychotropową przyjmuje każdą substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego działającą na ośrodkowy układ nerwowy, określoną w wykazie substancji psychotropowych stanowiącym załącznik do ustawy (art. 6 pkt. 3).

Posiadanie środków odurzających lub substancji psychotropowych może łączyć się z innymi typami przestępstw polegającymi na: wytwarzaniu, przetwarzaniu lub przerabianiu takich środków, przywożeniu z zagranicy, wywożeniu za granicę lub przewożeniu w transporcie, wprowadzaniu do obrotu lub udzielaniu innej osobie. W wymienionych przypadkach zachodzi tzw. pozorny zbieg przestępstw. Sprawca przestępstwa polegającego np. na udzieleniu innej osobie środka odurzającego realizuje równocześnie znamiona przestępstwa polegającego na jego posiadaniu. Posiadanie należy traktować jako współukaraną czynność uprzednią, integralnie związaną z innym przestępstwem. Gdyby jednak sprawca posiadał narkotyki w takiej ilości, że po udzieleniu określonej ich części pozostałby nadal w ich posiadaniu, to wówczas zachodziłby realny zbieg przestępstw.

Jeżeli sprawca posiadając jakąś substancję pozostaje w błędnym przekonaniu co do tego, że nie dopuszcza się czynu zabronionego, ponieważ substancja ta nie figuruje w załączniku do ustawy, to błąd ten należy rozpatrywać w kategoriach błędu co do prawa (art. 30 k.k.). Jeżeli natomiast błąd sprawcy dotyczy tego, czy ma on wymagane prawem zezwolenie, to błąd ten jest błędem co do faktu ocenianym w oparciu o art. 28 k.k.¹⁷ Błąd co do rodzaju posiadanego środka odurzającego lub substancji psychotropowej, umieszczonych w załączniku do ustawy nie wyłącza odpowiedzialności karnej, ponieważ nie jest błędem co do znamienia czynu zabronionego. Tak więc, jeżeli sprawca posiada związek o nazwie LSD, a mylnie sądzi, że jest to tzw. ekstazy, to błąd ten nie wyłącza winy umyślnej, ponieważ sprawca miał świadomość, że posiadanie, którego się dopuszcza jest zabronione przez ustawę karną.

¹⁷ S. Redo. *Narkomania. Aspekty prawnokarne i kryminologiczne*. Toruń 1979. s. 39.

¹⁸ T. L. Chruściel. *M. Preiss-Mysłowska: op. cit., s. 306.*

¹⁹ Tamże. s. 307.

3. Wypadek mniejszej wagi.

Przepis art. 48 ust. 2 NarkU przewiduje odmianę karalnego posiadania środków odurzających lub substancji psychotropowych określoną mianem „wypadku mniejszej wagi”. Przepis w tym typie zachodzi wówczas, gdy zostaną zrealizowane wszystkie znamiona typu podstawowego, a jedynie ze względu na szczególne okoliczności zachodzić będzie potrzeba łagodniejszego potraktowania sprawcy. Wobec rozbieżności poglądów co do kryteriów pozwalających ustalić istnienie wypadku mniejszej wagi, zarówno doktryna jak i orzecznictwo wypracowały trzy koncepcje. Pierwsza uznaje, iż o tym czy mamy do czynienia z wypadkiem mniejszej wagi decydują te same względy, którymi powinni kierować się sędziowie przy wymiarze kary, tj. pobudki, stopień rozwoju umysłowego, charakter sprawcy, dotychczasowe jego życie, zachowanie po popełnieniu przestępstwa, a także okoliczności przestępstwa, skutki, złą wolę sprawcy.²⁰ Stwierdza się, że wypadek mniejszej wagi zachodzi wtedy gdy zarówno okoliczności przedmiotowe dotyczące czynu jak i elementy podmiotowe, dotyczące sprawcy mają charakter łagodzący i sprawiają, że czyn nie przybiera zwyczajnej postaci, lecz jest przestępstwem zasługującym na łagodniejszą karę. Przykładowo w wyroku z dnia 11 maja 1971 r. odnośnie kradzieży SN wyraził pogląd, że „przy ocenie, co należy uznać za wypadek mniejszej wagi sama wartość skradzionych przedmiotów nie jest decydująca. Podstawowym bowiem kryterium jest stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu oraz jego ocena z punktu widzenia interesu społecznego, uwzględniając ponadto wskazówki zawarte w art. 50 § 1 i 2 k.k.”²¹

Druga koncepcja upatruje kryterium oceny danego czynu jako wypadku mniejszej wagi w okolicznościach związanych z przedmiotem ochrony i stroną przedmiotową przestępstwa. Okolicznościami tymi byłyby m.in. wysokość szkody oraz okoliczności jego popełnienia. Bez znaczenia natomiast są właściwości osobiste sprawcy i jego zachowanie po popełnieniu przestępstwa.²² Tak też przyjął SN w wyroku z dnia 29 sierpnia 1978 r. stwierdzając, że „przy ocenie znamienia „wypadek mniejszej wagi” decydują przede wszystkim okoliczności związane z przedmiotem ochrony i stroną przedmiotową czynu, a więc głównie wysokość wyrządzonej w mieniu społecznym szkody, a także okoliczności popełnienia czynu.”²³

Trzecia koncepcja opowiada się za kryterium przedmiotowo-podmiotowym. Przy ocenie wypadku mniejszej wagi nakazuje brać pod uwagę nie tylko wysokość szkody (element

²⁰ W. Świda: Prawo karne. Warszawa 1989. s. 478.

²¹ Wyrok SN z dnia 11 maja 1971 r.. V KRN 147/71. RPEiS 1972. Nr. 1. s. 345.

²² J. Bafia. K. Mioduski. M. Siewierski: Kodeks karny. Komentarz.. t. II, Wars./awa 1987, s. 230-231.

²³ Wyrok SN /.. dnia 29 sierpnia 1978 r.. I KRN 207/78. OSNKW 1978. Nr 12. po/.. 142.

przedmiotowy), ale także pobudki, którymi kierował się sprawca, cel, który zamierzał zrealizować, stosunek świadomości do indywidualnych i społecznych skutków czynu (element podmiotowy).²⁴ Powyższe stanowisko znalazło poparcie w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 15 lipca 1972 r., w której SN stwierdził, że „wypadek mniejszej wagi określają przesłanki dotyczące zarówno przedmiotowej, jak i podmiotowej strony czynu. Czyn stanowiący wypadek mniejszej wagi jest typem uprzywilejowanym w stosunku do przestępstwa objętego przepisem w typie podstawowym”.²⁵

Oceniając przedstawione wyżej stanowiska należy opowiedzieć się za trzecią z wymienionych koncepcji. Stanowisko pierwsze jest trudne do przyjęcia głównie z tego powodu, że dwukrotnie bierze pod uwagę okoliczności mając wpływ na wymiar kary. Raz jako przesłanki powodujące uznanie danego czynu za wypadek mniejszej wagi, a drugi raz przy orzekaniu za to przestępstwo kary. Co do stanowiska drugiego, to jako ujmuje zagadnienie zbyt wąsko, bo ograniczone tylko do strony przedmiotowej, jest trudne do zaakceptowania. Za słuszną należy uznać koncepcję trzecią, gdyż okoliczności dotyczące strony przedmiotowej, jak i podmiotowej najlepiej charakteryzują zawartość treściową czynu i pozwalają stwierdzić czy dane przestępstwo stanowi wypadek mniejszej wagi. Elementy przedmiotowe to przede wszystkim: rodzaj dobra, w które godzi przestępstwo, charakter i rozmiar szkody wyrządzonej lub grożącej dobru chronionemu, sposób działania sprawcy, czas i miejsce popełnienia czynu. Elementy podmiotowe to głównie umyślność i jej postaci oraz pobudki, motywy i cele sprawcy.²⁶ W odniesieniu do omawianej problematyki podobne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Białymstoku wyroku z 16 listopada 2000 r. stwierdzając, że „wypadek mniejszej wagi, to sytuacja w której okoliczności popełnienia przestępstwa, zwłaszcza zaś przedmiotowo-podmiotowe znamiona czynu, charakteryzują się przewagą elementów łagodzących, które sprawiają, że ten czyn, nie przybiera zwykłej postaci, lecz zasługuje na znacznie łagodniejsze potraktowanie”.²⁷

Analizując wypadki mniejszej wagi w świetle poprzednio obowiązującej ustawy o zapobieganiu narkomanii H. Popławski uznał, że przy ocenie, czy dany czyn może być zakwalifikowany jako typ uprzywilejowany decydujące znaczenie ma z jednej strony mała ilość środków, z drugiej zaś cel, w jakim środek wytworzono, przerobiono, sprowadzono,

²⁴ R. A. Słefański: Okoliczności uzasadniające przyjęcie ".wypadku mniejszej wagi.". Prokuratura i Prawo. Nr 12/1996. s. 128.

²⁵ Uchwała 7 sędziów SN z dnia 15 lipca 1972 r., VI KZP 42/70, OSNKW 1971. Nr 11, póż. 163.

²⁶ R. A. Słefański: op. cit.. s. 129.

²⁷ Wyrok SA w Białymstoku z dnia 16 listopada 2000 r., U. II AKa 161/00. OSA 2001/7-8/42.

nabyto, wydano.²⁸ Pogląd ten należy uznać za nadal aktualny także w odniesieniu do posiadania środków odurzających czy substancji psychotropowych.

4. Typ kwalifikowany.

W typie kwalifikowanym przestępstwa posiadania środków odurzających i substancji psychotropowych górna granica zagrożenia zostaje podwyższona do 5 lat pozbawienia wolności (art. 48 ust. 3). Za okoliczność kwalifikującą ustawa uznaje posiadanie środków odurzających lub substancji psychotropowych w „znacznej ilości”. Ustawodawca kształtując podstawowy i kwalifikowany typ przestępstwa nie zdefiniował nigdzie tego pojęcia, chociaż zależy od niego prawidłowa kwalifikacja prawna czynu. W jednym z wyroków Sąd Apelacyjny w Warszawie stwierdził, że kryterium decydującym o tym, czy ilość środków odurzających jest „znaczna”, „nieznaczna”, czy „zwykła” są: ich masa wagowa (gramy, kilogramy, tony, ilość porcji), rodzaj środka odurzającego (podział na tzw. twarde i miękkie) i cel przeznaczenia (w celach handlowych, na potrzeby własne).²⁹ Za znaczną ilość narkotyku SA w Krakowie w wyroku z 24 lipca 1997 r. uznał taką ilość, która wystarczy do jednorazowego odurzenia się najmniej kilkudziesięciu osób.³⁰ Podobnie za znaczną ilość narkotyków uznano 200 gramów amfetaminy. Skoro bowiem jedna porcja tego środka wynosi zwykle 0,1 grama to podana ilość wystarczy do wykonania 2000 porcji, a zatem wystarczy do jednorazowego odurzenia się znacznej ilości ludzi. Znaczna też byłaby wartość tej ilości narkotyku, wynosząca według cen rynkowych około 60 tys. zł. W sumie nakazuje to przyjąć, że spełnione jest kryterium ilościowe omawianego znamienia.³¹

²⁸H. Popławski: Problematyka kania w ustawie o zapobieganiu narkomanii, NP. Nr 4/87. s.60.

²⁹Wyrok SA w Warszawie z dnia 18 kwietnia 2000 r., II Aka 22/00, OSA 2001/2/8.

³⁰Wyrok SA w Krakowie z dnia 24 lipca 1997 r. II Aka 97/97. Krakowskie Zeszyty Sądowe. 1997. Nr 8. poz 47.

³¹Wyrok SA w Krakowie z dnia 19 października 2000 r. II Aka 124/00. KZS 2000/11/48; także postanowienie SA w Katowicach z dnia 19 sierpnia 1998 r., II Akz 216/98. OSA 1999/1/4. w którym stwierdza się, że ujawnienie przy podejrzanym 300 gramów kokainy wartości co najmniej 90 tys. zł., wyklucza możliwość zakwalifikowania jego działania jako wypadku mniejszej wagi.

Rozdział III

KARALNOŚĆ ZACHOWAŃ ZMIERZAJĄCYCH DO UZYSKANIA NARKOTYKU.

1. Nielegalne wytwarzanie, przetwarzanie oraz przerób środków odurzających lub substancji psychotropowych.

Ustawą z 24 kwietnia 1997 r. określone zostały nowe zasady przeciwdziałania narkomanii. Przepis art. 1 ust. 2 pkt 4 wskazuje, że przeciwdziałanie narkomanii obejmuje m. in.: zwalczanie niedozwolonego obrotu, wytwarzania, przetwarzania, przerobu i posiadania substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii. W niniejszej pracy przyjęte zostało szerokie rozumienie pojęcia „obrotu narkotykami”. Obejmuje ono zarówno obrót w sensie ścisłym, czyli przeniesienie własności lub posiadania środków odurzających, substancji psychotropowych odpłatnie lub nieodpłatnie. Na obrót sensu stricto składają się zachowania wyczerpujące znamiona przestępstw: przemytu środków odurzających lub psychotropowych (art. 42 NarkU), wprowadzenia do obrotu wbrew przepisom ustawy narkotyków (art. 43 NarkU), udzielenia środka odurzającego innej osobie (art. 45 NarkU), a także udzielenia narkotyku innej osobie w celu osiągnięcia korzyści osobistej lub majątkowej (art. 46 NarkU). Obrót w sensie szerokim obejmuje wszystkie czynności zakazane przez prawo, które mają przygotować lub umożliwić w przyszłości obrót sensu stricto. Będą to zachowania służące pozyskaniu narkotyku, który następnie ma być przedmiotem obrotu w sensie ścisłym.

Ustawa przewiduje karalność wytworzenia, przetworzenia, przerobu - wbrew jej przepisom - środków odurzających lub substancji psychotropowych oraz karalność przetworzenia mlecza makowego lub słomy makowej (art.40 ust. 1 NarkU). Przestępstwo to zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 1 miesiąca do lat 3. Przedmiotem ochrony przepisu art. 40 jest interes społeczny w zakresie zapobiegania narkomanii, tj. dążenie państwa aby produkcja i inne działania związane z narkotykami odbywały się tylko zgodnie z regulacją przewidzianą w ustawie.

Karalne zachowanie sprawcy polegać może na nielegalnym wytwarzaniu środków odurzających lub psychotropowych. Ustawodawca rozumie przez nie czynności, za pomocą których mogą być otrzymywane środki odurzające lub substancje psychotropowe albo ich prekursorzy, ich oczyszczanie, ekstrakcję surowców i półproduktów oraz otrzymywanie soli tych środków lub substancji (art. 6 ust. 1 pkt 23). Przetwarzanie to z kolei czynność

prowadząca do przemiany środków odurzających, substancji psychotropowych lub prekursorów na inne środki, substancje lub prekursory albo na substancje nie będące środkami odurzającymi, substancjami psychotropowymi lub prekursorami (art. 6 ust. 1 pkt 24). Za przerób należy uznać otrzymywanie stałych lub ciekłych mieszanin środków odurzających, substancji psychotropowych lub prekursorów oraz nadawanie im postaci stosowanej w lecznictwie (art. 6 ust. 1 pkt 25), Dla odpowiedzialności sprawcy wystarczające jest stwierdzenie samego tylko zachowania, które wyczerpuje znamiona przepisu art. 40 ust. 1 NarkU. Odpowiedzialność ta nie jest uzależniona od dalszego skutku w postaci zbycia wytworzonych, przetworzonych czy przerobionych narkotyków. Jeżeli sprawca podejmuje takie zachowanie w celu osiągnięcia korzyści osobistej lub majątkowej bądź też przedmiotem czynu jest znaczna ilość środków odurzających lub substancji psychotropowych to dopuszcza się zbrodni zagrożonej karą grzywny i pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 (art. 40 ust. 2 NarkU).

Ustawa w art. 23 określa warunki, w jakich może nastąpić legalna produkcja środków odurzających i psychotropowych. W myśl tego przepisu środki odurzające lub substancje psychotropowe może wytwarzać, przetwarzać lub przerabiać, z zastrzeżeniem ust. 3, wyłącznie przedsiębiorca posiadający wydaną na podstawie odrębnych przepisów koncesję na wytwarzanie środków farmaceutycznych, po uzyskaniu zezwolenia głównego inspektora farmaceutycznego określającego środki lub substancje, które mogą być przedmiotem wytwarzania, przetwarzania lub przerobu.

Wspomniany przepis art. 23 ust. 3 NarkU stanowi, że środki odurzające grup I-N, II-N i IV-N, substancje psychotropowe grup I-P, II-P i III-P lub, z zastrzeżeniem ust. 13, prekursory grupy I-R może wytwarzać, przetwarzać lub przerabiać, w celu prowadzenia badań naukowych, wyłącznie szkoła wyższa, jednostka badawczo-rozwojowa lub inna placówka naukowa - w zakresie swojej działalności statutowej - po uzyskaniu zezwolenia głównego inspektora farmaceutycznego określającego środki lub substancje, które mogą być przedmiotem wytwarzania, przetwarzania lub przerobu. MZiOS może określić w drodze rozporządzenia, wykaz prekursorów z grupy I-R, których wytwarzanie, przetwarzanie, przerób lub stosowanie nie wymaga zezwolenia, lecz zgłoszenia wojewódzkiemu inspektorowi farmaceutycznemu (art. 23 ust. 13 NarkU). Nie wymaga zezwolenia przerób środków odurzających lub substancji psychotropowych, jeżeli jest dokonywany w aptece (art. 23 ust. 4 NarkU).

Warunki legalności sporządzania wyciągów ze słomy makowej zostały określone w art. 24 ust. 3 NarkU. Zgodnie z tym przepisem sporządzanie wyciągów ze słomy makowej może

odbywać się wyłącznie w zakładzie przemysłu farmaceutycznego posiadającym zezwolenie na wytwarzanie środków odurzających, uzyskane zgodnie z art. 23 ust. 1 oraz w szkole wyższej, jednostce badawczo-rozwojowej i Centralnym Ośrodku Badania Odmian Roślin Uprawnych - w zakresie ich działalności statutowej.

2. „Sui generis” przygotowanie do wytwarzania środków odurzających lub substancji psychotropowych.

Cechy przygotowania do podjęcia działań polegających na wytwarzaniu, przetwarzaniu, przerabianiu narkotyków ma zachowanie opisane w art. 41 NarkU. Karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 zagrożone jest przestępstwo polegające na wyrabianiu, posiadaniu, przechowywaniu, zbywaniu lub nabywaniu przyrządów, które służą lub są przeznaczone do czynności określonych w przepisie art. 40 ust. 1. O przeznaczeniu tych przyrządów należy wnioskować z okoliczności, w jakich one znajdowały się lub były używane.

Posiadaniem jest każde, nawet krótkotrwałe faktyczne władztwo nad rzeczą. Zachowanie sprawcy przestępstwa określa także znamię „przechowuje”, przez które należy rozumieć „takie działanie, które polega na uchronieniu rzeczy przed zepsuciem, zniszczeniem, zaginięciem lub pogorszeniem dotychczasowego jej stanu i to przez pewien okres, a więc przetrzymanie rzeczy na przyszłość”.¹ W związku z wątpliwościami dotyczącymi wykładni pojęcia „posiada” i „przechowuje” SN w uchwale z 15 lutego 1984 r. stwierdził, że posiadanie jest pojęciem szerszym niż przechowywanie. Przechowywanie „zbliżone jest do takich pojęć jak: magazynowanie, składowanie czy konserwowanie, a więc oznacza nie tylko czynność rozciągającą się w czasie, ale odnosi się także do pewnych większych ilości”.² Uznać jednak należy, że ilość narkotyku nie ma znaczenia dla faktu przechowywania. Przechowywać rzeczy można tylko bezpośrednio, tj. mając rzecz u siebie jako przechowującego. Przechowanie polega na posiadaniu rzeczy u siebie, ale nie dla siebie.

Zbywanie natomiast to każdy akt polegający na przekazaniu innej osobie rzeczy w drodze umowy sprzedaży, darowizny. Nabywanie zaś stanowi drugą konieczną stronę zbywania.

¹ Uchwała SN z 15 lutego 1984 r. VI KZP 50/83. OSNKW 1984/7-8/73.

² Tamże.

³ S. Redo: Narkomania. Aspekty prawne i kryminologiczne. Toruń 1979. s. 39.

Określenie wskazujące, że przyrządy „służą lub są przeznaczone” do niedozwolonego wytwarzania, przetwarzania lub przerobu środków odurzających lub substancji psychotropowych oznacza, że przyrzędem tym może być każda rzecz, niekoniecznie wytworzona w celu przestępczym, a więc również rzecz codziennego użytku, której użycie umożliwi lub co najmniej ułatwi sprawcy realizację zamierzonego czynu przestępczego albo jego poszczególnych stadiów.⁴

Normą sankcjonującą objęte zostało także zachowanie, które polega na „przystosowaniu” naczyń lub przyrządów do niedozwolonego wytwarzania, przetwarzania lub przerobu narkotyków (art. 41 ust. 2 pkt 1). Przestępstwem jest również personalna postać przygotowania czyli wejście w porozumienie z inną osobą w celu popełnienia przestępstwa nielegalnego wytworzenia, przetworzenia, przerobu środków odurzających lub substancji psychotropowych w znacznych ilościach lub w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej (art. 41 ust. 2 pkt 2). Z przystosowaniem z reguły mamy do czynienia wówczas, gdy sprawca przedmioty codziennego użytku poddaje takim zabiegom, że mogą one być wykorzystane do produkcji narkotyków. Przestępstwo to może być popełnione jedynie z zamiarem bezpośrednim. Sprawca przystosowując naczynia podejmuje działalność ukierunkowaną na konkretny cel. Natomiast znamię czasownikowe „wchodzi w porozumienie”, które oznacza uzgodnienie zamiaru popełnienia określonego przestępstwa przez co najmniej dwie osoby należy traktować jako „sui generis” przestępstwo dokonane, a nie za formę stadialną, jaką jest przygotowanie.

Działalnością przygotowawczą do niedozwolonego wytworzenia środków odurzających lub substancji psychotropowych są czynności określone w przepisie art. 47 NarkU. Zachowanie sprawcy tego przestępstwa zostało opisane bardzo szeroko, polega ono na wytwarzaniu, przetwarzaniu, przerabianiu, przywożeniu z zagranicy, wywożeniu za granicę, przewożeniu w tranzycie, nabywaniu, posiadaniu lub przechowywaniu prekursorów. Przestępstwo to zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 1 miesiąca do lat 2. Można je popełnić umyślnie tylko z zamiarem bezpośrednim. Nie jest możliwe w tym przypadku przyjęcie istnienia zamiaru ewentualnego po stronie sprawcy, ponieważ podejmowane przez niego działania są ściśle związane z celem w postaci niedozwolonego wytworzenia środka odurzającego lub substancji psychotropowej.

¹ Wyrok SN z 11 kwietnia 1984 r.. RNu 4/84. OSNKW 1984/11/113.

3. Nielegalna uprawa maku lub konopi.

W przepisie art. 49 NarkU zostały określone dwa odrębne przestępstwa. Każde z nich można uznać za pewien konieczny etap w drodze do uzyskania narkotyku. Przestępstwo opisane w ust. 1 zawiera się w czasowniku „uprawia” wbrew przepisom ustawy mak lub konopie z wyjątkiem maku niskomorfinowego i konopi włóknistych. Przez uprawę maku lub konopi ustawodawca rozumie plantacje tych roślin bez względu na powierzchnie uprawy (art. 6 ust. 1 pkt 22). Podobnie w uchwale z 17 listopada 1988 r. SN stwierdził, że uprawa maku lub konopi zachodzi niezależnie od sposobu uprawy, warunków glebowo-klimatycznych bądź agrotechnicznych czy wielkości plonów.⁵

Ustawa stanowi, iż uprawa maku z wyjątkiem niskomorfinowego może być prowadzona wyłącznie na potrzeby przemysłu farmaceutycznego i nasiennictwa (art. 32 ust. 1). Natomiast uprawa konopi włóknistych na potrzeby przemysłu włókienniczego i celulozowo-papierniczego oraz nasiennictwa (art. 32 ust. 3). Uprawa innych konopi jest zabroniona (art. 32 ust. 4). Uprawy maku i konopi włóknistych mogą być prowadzone na określonej powierzchni, w wyznaczonych rejonach, w drodze kontraktacji i na podstawie zezwolenia (art. 33 ust. 1). Ogólną powierzchnię przeznaczoną corocznie pod uprawy maku lub konopi włóknistych oraz rejonizację tych upraw określa, w drodze rozporządzenia wojewoda działający w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia oraz ministrem właściwym do spraw rolnictwa (art. 33 ust. 2). Kontraktację upraw maku lub konopi włóknistych może prowadzić przedsiębiorca posiadający zezwolenie wojewody właściwego dla miejsca położenia uprawy (art. 33 ust. 4). Uprawy maku lub konopi włóknistych mogą być prowadzone, z zastrzeżeniem art. 33 ust. 1 na podstawie: 1) zezwolenia wójta lub burmistrza (prezydenta miasta) właściwego ze względu na miejsce położenia uprawy oraz 2) umowy kontraktacji, zawartej przez prowadzącego uprawę z przedsiębiorcą prowadzącym kontraktację na podstawie zezwolenia wojewody właściwego dla miejsca położenia uprawy (art. 34 ust. 1). Zezwolenie powinno określać odmianę maku lub konopi włóknistych, powierzchnię ich uprawy oraz termin jego ważności. Uprawę maku i konopi może prowadzić również szkoła wyższa, jednostka badawczo-rozwojowa lub inna placówka naukowa oraz Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych - jeżeli odbywa się to w ramach działalności statutowej, a także przedsiębiorca zajmujący się hodowlą roślin lub stosujący konopie włókniste w celach izolacyjnych. Do podmiotów tych nie stosuje się przepisów art.

⁵ Uchwała SN / 17 listopada 1988 r.. VI KZP 8/88. OSNKW 1988/11-12/78.

32-35 (art. 36 NarkU). Nadzór nad uprawami maku lub konopi włóknistych sprawuje zarząd gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tych upraw (art. 37 ust. 1).

Przestępstwo określone w przepisie art. 49 ust. 2 polega na zbieraniu wbrew przepisom ustawy mlecza makowego, opium, słomy makowej, żywicy lub ziela konopi. „Zbieranie” odnosi się do czynności o charakterze techniczno-rolniczym. Za aktualną należy uznać wykładnię znamienia „zbiera słomę makową” dokonaną przez SN w oparciu o przepisy ustawy z 1985 r. o zapobieganiu narkomanii. W uchwale z 22 kwietnia 1993 r. SN stanął na stanowisku, iż określenie „zbiera słomę makową” należy rozumieć ściśle. Nie obejmuje ono nabycia takiej słomy od osoby wprowadzającej ją do obrotu.⁶ Warunki legalności wymienionych wyżej czynności określa ustawa w art. 24 ust. 1. Zgodnie z tym przepisem zbiór mlecza makowego, opium, ziela konopi i żywicy konopi dozwolony jest wyłącznie w celu prowadzenia badań naukowych, po uzyskaniu zezwolenia głównego inspektora farmaceutycznego. W myśl art. 35 ust. 1 NarkU torebka (makówka) z nasionami, uzyskana z uprawy maku prowadzonej na potrzeby przemysłu farmaceutycznego, wraz z przylegającą do niej łodygą o długości do 7 cm, powinny być w całości przekazane przedsiębiorcy prowadzącemu kontraktację upraw maku, na warunkach określonych w umowie kontraktacji. Słoma makowa pozostała po oddzieleniu torebki (makówki) i przylegającej do niej łodygi o długości do 7 cm, powinna być zniszczona przez prowadzącego uprawę w sposób określony w umowie kontraktacji. To samo dotyczy pozostałych na polu resztek poźniwnych maku.

Przedmiotem czynności wykonawczej omawianego przestępstwa jest: mleczo makowe, czyli sok mleczny torebki maku (art. 6 ust. 1 pkt 15), opium, tj. stężały sok mleczny torebki maku (art. 6 ust. 1 pkt 16), słoma makowa, tj. torebka maku bez nasion wraz z łodygą lub poszczególne ich części (art. 6 ust. 1 pkt 17), żywica konopi, czyli produkty konopi zawierające delta 9-tetrahydrokannabinol lub inne aktywne biologicznie kannabinole (art. 6 ust. 1 pkt 21), ziele konopi, czyli kwiatowe lub owocujące wierzchołki konopi, z których nie usunięto żywicy (art. 6 ust. 1 pkt 20).

Ustawa uznaje za wykroczenie uprawę wbrew jej przepisom maku niskomorfinowego lub konopi włóknistych zagrożone karą grzywny (art. 51 NarkU). Za mak niskomorfinowy należy uznać roślinę z gatunku mak lekarski, w której zawartość morfiny w torebce maku wynosi poniżej 0,06 % w przeliczeniu na zasadę morfiny i na suchą masę (art. 6 ust. 1 pkt 14). Konopie włókniste to rośliny z gatunku konopie siewne o zawartości delta-9-tetrahydrokannabinolu powyżej 0,30 % w suchej masie ziela (art. 6 ust. 1 pkt 19).

⁶ Uchwała SN z 22 kwietnia 1993 r., 1 KZP 5/9.1. OSNKW 199.1/5-6/30.

Wykroczeniem jest również wytwarzanie, przetwarzanie, przerabianie, stosowanie, przemyt, nabywanie, posiadanie lub przechowywanie wbrew przepisom ustawy prekursorów (art. 52 NarkU). Prekursory dzieli się na grupy I-R, IIA-R, IIB-R w zależności od możliwości ich zastosowania do wytwarzania środków odurzających, substancji psychotropowych lub innych prekursorów (art. 18 ust. 1). Przykładowo legalnie prekursory grupy I-R może posiadać wyłącznie przedsiębiorca, jednostka organizacyjna lub osoba fizyczna uprawniona na podstawie przepisów ustawy (art. 22 ust. 1). Wytwarzać, przetwarzać lub przerabiać prekursory grupy I-R może wyłącznie przedsiębiorca, który uzyskał zezwolenie głównego inspektora farmaceutycznego (art. 23 ust. 2). Stosować prekursory grupy I-R może, w celach przemysłowych, wyłącznie przedsiębiorca lub inna jednostka organizacyjna po uzyskaniu zezwolenia wojewódzkiego inspektora farmaceutycznego, określającego środki lub substancje będące przedmiotem zezwolenia (art. 23 ust. 6). Natomiast w celu prowadzenia badań naukowych stosować prekursory może wyłącznie szkoła wyższa, jednostka badawczo-rozwojowa lub inna placówka naukowa - w zakresie swojej działalności statutowej - po zgłoszeniu tego faktu wojewódzkiemu inspektorowi farmaceutycznemu (art. 23 ust. 11).

Rozdział IV

OBRÓT NARKOTYKAMI W SENSIE ŚCISŁYM.

1. Przemysł środków odurzających i substancji psychotropowych,

Odpowiednią normę sankcjonującą wprowadzono w art. 42 NarkU, który w ust. 1 penalizuje zachowania podjęte wbrew przepisom ustawy, a polegające na przywożeniu z zagranicy, wywożeniu za granicę lub przewożeniu w tranzycie środków odurzających, substancji psychotropowych, mleczka makowego lub słomy makowej. Przepięstwo to zagrożone jest grzywną i karą pozbawienia wolności do lat 5. Jest to przestęstwo powszechne, które może być popełnione przez każdego, kto jest zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Przepięstwo to można popełnić tylko umyślnie, zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i ewentualnym. W przypadku gdy zachowanie się sprawcy polega na podjęciu działania w celu osiągnięcia korzyści osobistej lub majątkowej (ust. 3), odpowiedzialność karna została ograniczona tylko do zachowań podjętych z zamiarem bezpośrednim.

Za przedmiot ochrony przepisu art. 42 ustawy należy uznać zabezpieczenie kraju przed nielegalnym wprowadzeniem na jego terytorium środków odurzających lub substancji psychotropowych. Przedmiotem ochrony jest także wykonanie zobowiązań konwencji międzynarodowych w zakresie niedopuszczenia do nielegalnego wywozu z kraju narkotyków.

Stronę przedmiotową przestęstwa określa zachowanie się sprawcy polegające na przywożeniu z zagranicy, wywożeniu za granicę, przewożeniu w tranzycie środków odurzających, substancji psychotropowych, mleczka makowego lub słomy makowej. Karalne jest jednak tylko zachowanie podjęte „wbrew przepisom ustawy”. Ta norma blankietowa odsyła do warunków legalności określonych w przepisie art. 25 ustawy. W myśl ust. 1 tego przepisu przywóz z zagranicy lub wywóz za granicę środków odurzających lub substancji psychotropowych może być dokonywany wyłącznie przez przedsiębiorców, o których mowa w art. 23 ust. 1 oraz art. 27 ust. 1, lub na ich rzecz. Zgodnie z art. 23 ust. 1 środki odurzające lub substancje psychotropowe może wytwarzać, przetwarzać lub przerabiać wyłącznie przedsiębiorca posiadający koncesję na wytwarzanie środków farmaceutycznych, wydaną po uzyskaniu zezwolenia głównego inspektora farmaceutycznego określającego środki lub substancje, które mogą być przedmiotem wytwarzania, przetwarzania lub przerobu. Jeżeli chodzi o obrót hurtowy środkami odurzającymi lub psychotropowymi to może on być prowadzony wyłącznie przez przedsiębiorcę posiadającego koncesję na prowadzenie

hurtowni farmaceutycznej, wydaną po uzyskaniu zezwolenia głównego inspektora farmaceutycznego (art. 27 ust. 1). Przepisy art. 25 ust. 2 i 3 ustawy stanowią, że przywóz z zagranicy bądź wywóz za granicę środków odurzających lub substancji psychotropowych oraz prekursorów grupy I-R może nastąpić po uzyskaniu, dla każdej przesyłki przywożonej do kraju bądź wywożonej z kraju, zezwolenia wydanego przez głównego inspektora farmaceutycznego oraz zezwolenia wydanego przez właściwe władze kraju wwozu lub przewozu.

Tranzyt natomiast środków odurzających grup I-N, II-N i IV-N oraz substancji psychotropowych grup I-P i II-P jest dozwolony na podstawie zezwolenia na wywóz lub przywóz, wydanego przez właściwe władze kraju wywozu bądź przewozu. Przewóz lub wywóz na własne potrzeby lecznicze jest możliwy na podstawie stosownych dokumentów. Ponadto ustawa zobowiązuje ministra właściwego do spraw zdrowia do określenia, w drodze rozporządzenia szczegółowych warunków i trybu wydawania zezwoleń i dokumentów, a także do określenia obowiązków podmiotów i osób, które takie zezwolenia i dokumenty posiadają w zakresie przechowywania środków objętych zezwoleniem, wydawania tych środków jednostkom uprawnionym do prowadzenia dokumentacji w zakresie ich posiadania i obrotu nimi.

Przez przywóz i wywóz należy rozumieć fizyczne przemieszczanie wyżej wymienionych środków z terytorium jednego państwa na terytorium innego państwa.⁷ Przywożenie z zagranicy polega więc na wwiezieniu na obszar RP po przekroczeniu granicy państwa (wodnej, lądowej lub powietrznej) środków odurzających, substancji psychotropowych, mlecza makowego lub słomy makowej. Odosobniony jest pogląd wyrażony przez B. Kurzępę, który twierdzi, że przywóz i wywóz polega m. in. na fizycznym przemieszczaniu tych substancji z jednego terytorium na inne terytorium w obrębie tego samego państwa. W powyższej definicji całkowicie został pominięty fakt, że w art. 42 NarkU nie ma mowy o przywozie lub wywozie z dowolnego miejsca, ale o przywozie lub wywozie za granicę Polski. Wejście na polski statek wodny lub powietrzny w obcym porcie nie stanowi przekroczenia granicy.⁸ Dlatego sprawca, który wniesie środek odurzający na polski statek zacumowany w zagranicznym porcie nie poniesie odpowiedzialności za dokonanie przestępstwa z art. 42, ale może to być kwalifikowane jako usiłowanie popełnienia tego przestępstwa. Przystępstwo wywiezienia za granicę środków odurzających popełnione jest w

⁷ S. Redo: op. cit., s. 36. B. Kurzępa: *Przeciwdziałanie narkomanii. Przepisy. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, Studio Sto. Bielsko-Biała 1998. s. 306

⁸ J. Bafia. K. Mioduski. M. Siewierski: *Kodeks karny. Komentarz*. Warszawa 1987. s. 486.

formie dokonania a nie usiłowania także wtedy, gdy sprawca pozostaje jeszcze w kraju, lecz rodzaj przedsięwziętych przez niego działań jednoznacznie wskazuje na realizację powziętego zamiaru wywiezienia środków odurzających lub psychotropowych poza granicę.⁹ Powyższe uwagi odnieść należy także do wywożenia za granicę środków odurzających.

Pojawia się pytanie czy w przestępstwach przywozu z zagranicy i wywozu za granicę konieczne jest występowanie elementu polskiego, a ściśle granicy polskiej. Zdaniem W. Groszyka nie wydaje się to konieczne, głównie z tego względu, iż zawsze gdy intencją ustawodawcy było odniesienie określonych form zachowania sprawcy do granicy lub terytorium RP, zostało to wyartykułowane *expressis verbis* w treści przepisu. W art. 42 ustawy brakuje natomiast tak jasnego sformułowania wskazującego, że zabroniony jest jedynie wywóz i przywóz narkotyków przez granicę RP. W związku z tym, że przemyt narkotyków jest zjawiskiem bardzo niebezpiecznym należy konsekwentnie ścigać wszystkie jego przejawy, niezależnie od formy pokonywania przez sprawcę terytorium różnych państw.¹⁰

Przez tranzyt rozumie się przewóz towarów przez terytorium jakiegoś państwa, z jednego kraju do drugiego. Według B. Kurzepy „państwo tranzytowe” to państwo przez którego obszar dokonywany jest nielegalny przewóz środków odurzających, substancji psychotropowych, a które nie jest ani krajem pochodzenia, ani krajem ostatecznego przeznaczenia tych środków i substancji.¹¹ Przy tranzycie dla tej formy przestępstwa konieczne jest pokonanie terytorium trzech państw. Nie jest natomiast jasne, czy dla wypełnienia znamion przestępstwa tranzytu narkotyków konieczne jest pokonanie terytorium jakichkolwiek państw, czy też, np. wywóz z Polski przez terytorium państwa drugiego do państwa trzeciego, bądź przywóz z innego państwa przez terytorium państwa drugiego do Polski albo przewóz narkotyków między dwoma państwami przez terytorium Polski. Dwie pierwsze wyżej zdefiniowane formy tranzytu stanowiłyby powielenie wywozu z Polski i przywozu do Polski. Wykładnia funkcjonalna nakazywałaby opowiedzieć się za trzecią formą tranzytu.¹²

Zgodnie z ustawą z 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej granicą Rzeczypospolitej Polskiej jest powierzchnia pionowa przechodząca przez linię graniczną, oddzielająca terytorium państwa polskiego od terytoriów innych państw i od morza pełnego. Granica państwowa rozgranicza również przestrzeń powietrzną, wody i wnętrze ziemi. Na

⁹ Wyrok S. A w Łod./i / dnia 4 kwietnia 1996 r., sygn. II Aka 55/96. Prokuratura i Prawo. Nr 11/1996. po./.. 16.

¹⁰ W. Groszyk: Nie ma granic dla karania. Rzeczpospolita z 17 maja 2001 r

¹¹ B. Kurzepa: op. cit., s. 305

¹² W. Groszyk: op. cit.

morzu przebiega w odległości 12 mil morskich od tzw. linii podstawowej lub po zewnętrznej granicy red włączonych do morza terytorialnego.¹³

Przepis art. 42 ust. 2 przewiduje tzw. wypadek mniejszej wagi, karany łagodniej niż w przypadku typu podstawowego przestępstwa. Sprawca podlega wówczas grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Z przypadkiem mniejszej wagi mamy do czynienia wówczas, gdy sprawca swoim zachowaniem zrealizował wszystkie znamiona typu podstawowego, a tylko ze względu na pewne okoliczności zachodzą warunki uzasadniające łagodniejsze jego potraktowanie. Z uwagi na to, że przestępstwa typu uprzywilejowanego cechuje niższy stopień społecznej szkodliwości aniżeli przestępstwa w typie podstawowym i kwalifikowanym, to kryterium pozwalającym zaliczyć dany czyn do wypadku mniejszej wagi powinny być elementy składające się na społeczną szkodliwość czynu.¹⁴ Kodeks karny z 1997 r. w art. 115 § 2 w sposób enumeratywny wymienia kryteria pozwalające ustalić stopień społecznej szkodliwości czynu. Są to: rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, waga naruszonych przez sprawcę obowiązków, postać zamiaru, motywacja sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia, czyli zarówno elementy przedmiotowe jak i podmiotowe.

Przepis art. 42 ust. 3 przewiduje natomiast kwalifikowany typ przestępstwa przemytu środków odurzających, substancji psychotropowych, mlecza makowego lub słomy makowej. Surowsza odpowiedzialność jest uzależniona od stwierdzenia celu działania sprawcy, który zamierza osiągnąć korzyść osobistą lub majątkową z tytułu działań przestępczych. Kodeks karny z 1997 r. definiuje w art. 115 § 4 korzyść majątkową jako korzyść dla siebie, innej osoby fizycznej lub prawnej, jednostki organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej, grupy osób prowadzącej zorganizowaną działalność przestępczą. O majątkowym charakterze korzyści decyduje to, że ma ona wartość ekonomiczną, a zatem wielkość takiej korzyści może być wyrażona sumą pieniężną. Na pojęcie korzyści majątkowej składają się dwa elementy: 1. dobro, za pomocą którego można zaspokoić określoną potrzebę, 2. wartość ekonomiczna tego dobra. Na aprobatę zasługuje pogląd, iż przez korzyść majątkową należy rozumieć zwiększenie aktywów lub zmniejszenie pasywów majątkowych, czyli każde przysporzenie sobie lub innej osobie majątku albo umknięcie straty lub zmniejszenie obciążeń majątku. Korzyść majątkową stanowią rzeczy, świadczenia, prawa majątkowe mające wartość

¹² Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, Dz. U. Nr 70, poz. 461.

¹¹ R. A. Stefański: Okoliczności uzasadniające przyjęcie „wypadku mniejszej wagi”. Prokuratura i Prawo, Nr 12/1996. s. 128-130.

pieniężną. Jest to korzyść zaspokajająca w pierwszym rzędzie potrzebę materialną, której osiągnięcie zmienia stan majątkowy sprawcy lub tej osoby, której ją przysparza, a taka zmiana nie jest uzasadniona uprawnieniami przysługującymi sprawcy imiennie, wynikającymi ze stosunku prawnego istniejącego w chwili czynu.¹⁵ Korzyść osobista natomiast wyraża się w uzyskaniu dobra, które choćby i miało jakąś niewielką wartość majątkową, przede wszystkim zaspokaja potrzebę niematerialną. Korzyść osobista ma być zaspokojeniem potrzeb samego sprawcy. Trzeba jednak powiedzieć, że taką korzyścią dla niego może być to, co dotyczy bliskich mu osób.¹⁶

Surowsza odpowiedzialność uzależniona jest również od tego czy przedmiotem czynu sprawcy były środki w znacznej ilości (art. 42 ust. 3). Ustawodawca nie precyzuje bliżej ustawowego znamienia „znaczna ilość”. Miarą znaczości może być stosunek ilości określonych środków do potrzeb jednego człowieka uzależnionego od tych środków. Jeżeli zatem przedmiotem czynu jest taka ilość tych środków, która mogłaby zaspokoić potrzeby kilkudziesięciu uzależnionych, należy przyjąć, że mamy do czynienia ze znaczną ilością. Gdy przemycana partia narkotyków daje się podzielić na 440 000 porcji po 50 mg każda, a więc taka liczba ludzi mogłaby się jednorazowo odurzyć, negowanie, że jest to ilość znaczna jest oczywiście bezzasadne.¹⁷ Przepięstwo określone w art. 42 ust. 3 stanowi zbrodnię. Sprawca dopuszczający się takiego czynu podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 i karze grzywny.

W art. 44 NarkU ustawodawca przewiduje rozszerzenie odpowiedzialności na wcześniejszy etap zachowania się sprawcy przestępstwa z art. 42, tj. na przygotowanie. Przygotowanie, zgodnie z regułą wyrażoną w art. 16 § 2 kk. z 1997 r. karalne jest tylko wtedy, gdy ustawa tak stanowi. W myśl art. 16 § 1 kk. przygotowanie zachodzi tylko wtedy, gdy sprawca w celu popełnienia czynu zabronionego podejmuje czynności, mające stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania, w szczególności w tymże celu wchodzi w porozumienie z inną osobą, uzyskuje lub przysposabia środki, zbiera informacje lub sporządza plan działania. Za karalne przygotowanie do przestępstwa określonego w art. 42 należy uznać np. jazdę w stronę granicy państwa z zamiarem jej przekroczenia i wywiezienia środków odurzających, bądź

¹⁵ A. Wąsek, M. Kalitowski, Z. Sienkiewicz, L. Tyszkiewicz: Kodeks karny. Komentarz, T. II, Gdańsk 2001. s. 386-388.

¹⁶ A. Gubiński: Zasady prawa karnego. Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 1996, s. 241.

¹⁷ Wyrok SA w Krakowie z dnia 24 kwietnia 1997 r., sygn. II Aka 57/97. Prokuratura i Prawo. Nr 12/1997. dodatek Orzecznictwo, s. 14.

sporządzenie planu przerzutu partii narkotyków z Polski za granicę, przygotowanie skrytek w samochodzie mającym przewieźć narkotyki przez granicę.

2. Wprowadzenie do obrotu środków odurzających i substancji psychotropowych.

Karą od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności i karą grzywny zagrożone jest wprowadzenie do obrotu - wbrew przepisom ustawy - środków odurzających, substancji psychotropowych, mlecza makowego lub słomy makowej albo uczestniczenie w takim obrocie. Przedmiotem ochrony przepisu art. 43 ustawy jest zabezpieczenie społeczeństwa przed niekontrolowanym, nielegalnym wprowadzaniem do obrotu narkotyków.

Zachowanie się sprawcy przestępstwa opisane w przepisie art. 43 NarkU polega na wprowadzeniu do obrotu lub uczestniczeniu w obrocie środkami odurzającymi, substancjami psychotropowymi, mleczkiem makowym lub słomą makową. Warunki dopuszczalności obrotu hurtowego oraz detalicznego wymienionymi środkami ustawa określa w art. 27 ust. 1, 4 i 5 oraz w art. 28. Obrót detaliczny środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi prowadzą apteki. Natomiast obrót hurtowy może być prowadzony wyłącznie przez przedsiębiorcę posiadającego koncesję na prowadzenie hurtowni farmaceutycznej, wydaną na podstawie odrębnych przepisów, po uzyskaniu zezwolenia głównego inspektora farmaceutycznego. Zezwolenie takie może być wydane po stwierdzeniu przez wojewódzkiego inspektora farmaceutycznego, że przedsiębiorca występujący o wydanie zezwolenia zapewnia warunki obrotu uniemożliwiające użycie tych środków lub substancji objętych zezwoleniem przez osoby nie upoważnione lub do celów innych niż określone w wydanym zezwoleniu. W razie nieprzestrzegania przepisów ustawy oraz niedotrzymania warunków określonych w zezwoleniu zezwolenie może być cofnięte.

Każdy zatem, kto wprowadza do obrotu detalicznego czy hurtowego środki odurzające, substancje psychotropowe, mleczo makowe lub słomą makową wbrew przepisom ustawy popełnia czyn zabroniony. Podobnie jest gdy sprawca uczestniczy we wprowadzaniu do obrotu narkotyków

Znamię „wprowadza do obrotu” środki odurzające, substancje psychotropowe, mleczo makowe lub słomę makową związane jest m. in. z wyjściem poza etap produkcji tych środków lub substancji i polega na odpłatnym lub nieodpłatnym przekazaniu innej osobie. Warunkiem jest, aby sprawca przewidywał możliwość, że przekazane narkotyki znajdą się w obrocie i co najmniej na to się godził. W literaturze przedmiotu można zauważyć dwa stanowiska co do zakresu pojęcia „wprowadzanie do obrotu”. T i W Hanauskowie pojęciem

tym określają odpłatne przekazanie innej osobie bądź do jej użytku, bądź też dla dalszego obrotu. H. Popławski za wprowadzanie do obrotu uznaje każdą operację polegającą na „przesunięciu tych środków lub artykułów z jednej fazy produkcji do innej, z produkcji do hurtu, z hurtu do detalu, a także każde przemieszczanie tych środków odpłatnie lub nieodpłatnie między poszczególnymi osobami”.¹⁸

Przez uczestniczenie w obrocie należy rozumieć takie zachowanie sprawcy, które nie jest wprowadzaniem, ale może polegać na przyjęciu odpłatnie bądź nieodpłatnie środków odurzających lub psychotropowych w celu późniejszego ich przekazania innej osobie, nie będącej konsumentem. Z takiego ujęcia znamienia czasownikowego wynika, że obie strony transakcji sprzedaży dopuszczają się przestępstwa. Wydaje się, że pojęcie uczestniczenia w obrocie obejmuje też osoby, które np. trudnią się transportem (kurierów) narkotyków, w celu wprowadzenia ich do obrotu. Tak samo uczestniczy w obrocie zarówno ten, kto magazynuje narkotyki, które dopiero po zgromadzeniu ich w większej ilości wprowadza się do obrotu, jak i ten, kto udostępnia np. lokal dla wprowadzenia środków odurzających do obrotu. Znamie uczestniczenia w obrocie należy interpretować szeroko, tj. w taki sposób, by zakwalifikować do tego znamienia każdego, kto ma do odegrania nawet niewielką rolę w procesie wprowadzania do obrotu środków odurzających lub substancji psychotropowych.¹⁹ W odniesieniu do form przestępnego zachowania określonego w przepisie art. 43 ustawy ustawodawca posłużył się alternatywą rozłączną. Wprowadzając narkotyki do obrotu, sprawca nie uczestniczy tym samym w obrocie i odwrotnie.²⁰

Istotne jest wyraźne oddzielenie zachowań wypełniających znamiona wprowadzania do obrotu czy też uczestniczenia w obrocie od zachowań polegających na udzieleniu środków odurzających lub psychotropowych. Kryterium pozwalającym na dokonanie tego rozróżnienia jest osoba odbiorcy tych środków. W przypadku gdy jest nią konsument, sprawca popełnia przestępstwo udzielania środków odurzających lub psychotropowych, a nie przestępstwo z art. 43.

Przepis art. 43 ust. 2 NarkU przewiduje tzw. wypadek mniejszej wagi, którego sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Przepis art. 43 ust. 3 NarkU natomiast przewiduje typ kwalifikowany, za który grozi surowsza sankcja w postaci grzywny i kary pozbawienia wolności do lat 10. Typ kwalifikowany uzależniony jest od wystąpienia dodatkowego znamienia w postaci znacznej ilości środków

¹⁸ B. Ślusarczyk: *Narkomania. Problemy Prawnokryminologiczne*, Warszawa 1991, s. 162.

¹⁹ M. Bojarski, W. Radecki: *Przewodnik po pozakodeksowym prawie karnym*. Wrocław 1999. s.256.

²⁰ T. L. Chruściel, M. Preiss-Mysłowska: *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz*. Warszawa 2000. s. 276.

odurzających, substancji psychotropowych, mlecza makowego lub słomy makowej wprowadzanych do obrotu. Sąd Najwyższy w wyroku z 17 czerwca 1999 r. stwierdził, że „ustawodawca kształtując podstawowy i kwalifikowany typ przestępstwa wprowadzenia do obrotu słomy makowej, mlecza makowego, środka odurzającego lub psychotropowego, a także tworząc wypadek mniejszej wagi nie zdefiniował ocennych znamion różnicujących podstawy odpowiedzialności sprawców wprowadzających do obrotu różne ilości określonych w niej środków. Typ kwalifikowany poprzez znamię „znacznej ilości” został jednakże utworzony przy zastosowaniu wyłącznie kryterium ilościowego, bez możliwości uwzględnienia nadto rodzaju wprowadzanego do obrotu środka(...)”.²¹

Dokonanie przestępstwa z art. 43 NarkU uzależnione jest od rzeczywistego wprowadzenia do obrotu środków odurzających lub psychotropowych. Przestępstwo jest dokonane z chwilą nastąpienia skutku w postaci wprowadzenia narkotyków do obrotu. Natomiast uczestniczenie w obrocie stanowi przestępstwo formalne, dla realizacji którego wystarczy zrealizowanie samego znamienia czasownikowego bez konieczności stwierdzenia wystąpienia jakiegokolwiek skutku.

W art. 44 NarkU ustawodawca przewidział karalność przygotowania do przestępstwa polegającego na niezgodnym z ustawą wprowadzaniu do obrotu środków odurzających, substancji psychotropowych, mlecza makowego lub słomy makowej albo na uczestniczeniu w takim obrocie. Przygotowanie do przestępstwa określonego w art. 43 może polegać m. in. na poszukiwaniu wytwórców środków odurzających, czy też w przypadku osób chcących wprowadzić te środki do obrotu na poszukiwaniu ich nabywców lub na porcjowaniu narkotyków w celu wprowadzenia ich do obrotu.

3. Udzielenie środka odurzającego lub substancji psychotropowej.

Niemal w każdym ustawodawstwie penalizuje się zachowania polegające na udzielaniu środków odurzających lub nakłanianiu innej osoby do ich użycia. Powszechnie przyjmuje się bowiem, że tylko karalność zachowań tak szkodliwych społecznie może przyczynić się do zahamowania rozprzestrzeniania się zjawiska narkomanii.

Polski ustawodawca przewidział karę pozbawienia wolności od 1 miesiąca do lat 3 za udzielenie wbrew przepisom ustawy innej osobie środka odurzającego lub substancji psychotropowej, ułatwienie albo umożliwienie ich użycia albo nakłanianie do użycia takiego

²¹ Wyrok SN / dnia 17 czerwca 1999 r. IV KKN 813/98. Prokuratura i Prawo 2000/1/2.

środka lub substancji (art. 45 NarkU). Przepis ten ma chronić zdrowie i życie człowieka, które może zostać zagrożone w przypadku bezzasadnego używania środków odurzających lub substancji psychotropowych.

Zachowanie się sprawcy opisane w art. 45 ustawy polega na udzielaniu, ułatwianiu, umożliwianiu albo nakłanianiu do użycia środka odurzającego lub substancji psychotropowej. Karalność zachowania sprawcy uzależniona jest od tego, aby było ono podjęte wbrew przepisom ustawy. Osoba, która realizuje znamiona czynności wykonawczej nie może być do tego uprawniona. Ustawa przewiduje, że udzielenie innej osobie środka odurzającego może odbyć się w ramach programu leczenia substytucyjnego. Polega ono na stosowaniu podczas leczenia uzależnienia środków odurzających lub substancji psychotropowych. Leczenie substytucyjne może prowadzić wyłącznie publiczny zakład opieki zdrowotnej, po uzyskaniu zezwolenia wojewody działającego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia, (art. 15 NarkU).

Udzielić środka odurzającego lub psychotropowego może również lekarz, jeżeli łącznie spełni następujące warunki:

a) posiada pełne uprawnienia do wykonywania zawodu;

b) działa w celu leczniczym;

c) działa *legę artis*, co oznacza, że podejmowane przez niego działania są zgodne z aktualną wiedzą medyczną.²² Zgodnie z przepisami ustawy z 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza (Dz. U. 97, Nr 28, póź. 152) lekarz może ordynować te środki farmaceutyczne i materiały medyczne, które są dopuszczone do obrotu w Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w odrębnych przepisach, (art. 45 ust. 1 powołanej ustawy).

Nie wypełniają znamion przestępstwa z art. 45 NarkU również te osoby, które sprawując opiekę nad chorym nakłaniają go do zażywania zaleconych przez lekarza środków odurzających lub psychotropowych bądź udzielają mu takich środków.

Ustawowe znamię „udziela” oznacza danie (dostarczenie) środka odurzającego lub substancji psychotropowej konsumentowi w celu jego użycia. Udzielanie może przybrać postać działania lub zaniechania polegającego np. na świadomym pozostawieniu środka odurzającego w miejscu dostępnym dla innej osoby.²³ Podanie środka może nastąpić w dowolnej formie (zastrzyk, doustnie). Forma przekazania narkotyku także jest dowolna (darmo - odpłatnie). Znamię „udziela” oznacza więc udostępnienie w najszerszym tego słowa znaczeniu narkotyku. Dla odpowiedzialności sprawcy nie jest istotne czy osoba, której środek

²² S. Redo: *op. cit.*, s. 56.

²³ T. i W. Hanauskowic: *Narkomania. Studium kiyminologiczno-kryminalistyczne*. Warszawa 1976, s. 131.

został udzielony rzeczywiście go użyła. Odpowiedzialności karnej nie poniesie ten, kto udzielił innej osobie narkotyku, który nie figuruje w wykazie stanowiącym załącznik do ustawy. Wówczas sprawca swoim działaniem nie zrealizuje wszystkich znamion przedmiotowych przestępstwa.

Pewne wątpliwości dotyczą kwestii czy przestępstwo udzielania należy do grupy przestępstw formalnych czy też materialnych. I. Andrejew pod pojęciem „udzielenia” rozumie „udostępnienie w celu użycia”.²⁴ Przy takim ujęciu trudno doszukać się skutku należącego do zespołu znamion tego przestępstwa. M. Bojarski i W. Radecki wskazują, że przestępstwo udzielenia jest popełnione z chwilą zachowania się sprawcy i nie jest uzależnione od nastąpienia jakiegokolwiek skutku. Za moment dokonania przestępstwa należy przyjąć chwilę wyzbycia się posiadania środków odurzających lub substancji psychotropowych przez sprawcę.²⁵ „Udzielenie” należy również do znamion przestępstwa łapownictwa czynnego (art. 229 § 1 k.k.) zaliczanego do przestępstw formalnych i jak twierdzi A. Zoil jest ono dokonane z chwilą ukończenia czynności sprawczej.²⁶

Odwołując się do wykładni gramatycznej znamienia „udziela” należałoby przyjąć, że udzielenie jest równoznaczne z daniem innej osobie środka odurzającego w celu użycia. Skoro udzielanie ma polegać na dawaniu to musi się łączyć ze skutkiem w postaci objęcia tych środków we władztwo innej osoby. Przy takiej interpretacji należy opowiedzieć się za uznaniem udzielania za przestępstwo materialne, co nie pozostanie bez wpływu na to, kiedy mamy do czynienia z usiłowaniem a kiedy z dokonaniem przestępstwa. Dokonanie zachodziłoby z chwilą objęcia środków odurzających we władztwo innej osoby, natomiast usiłowanie miałyby miejsce gdy sprawca dokonał fizycznego przemieszczenia środka, ale nie doszło do zmiany jego posiadacza.²⁷

Pojęcia „ułatwia i umożliwia” oznaczają stworzenie sytuacji umożliwiającej użycie środka odurzającego lub substancji psychotropowej przez inną osobę. To zachowania, które usuwają przeszkody w użyciu narkotyków. Ułatwieniem będzie więc np. danie pieniędzy na zakup narkotyków, wskazanie osoby trudniącej się obrotem środkami odurzającymi lub psychotropowymi, udostępnienie mieszkania w celu umożliwienia innym używania w nim narkotyków. Ułatwianie użycia jest to pomoc do użycia.²⁸

²⁴ I. Andrejew: *Krótki komentarz do kodeksu karnego*, Warszawa PWN 1978, s. 128.

²⁵ M. Bojarski, W. Radecki: *op. cit.*, s. 259.

²⁶ K. Buchała, A. Zoil: *Komentarz do kodeksu karnego, część szczególna*. Zakamycze 1999, s. 766.

²⁷ T. L. Chruściel. M. Preiss-Mysłowska: *op. cit.*, s. 285.

²⁸ Tamże. s. 297.. patrz także M. Bojarski, W. Radecki: *op. cit.*, s. 261.

Znamie „nakłania” oznacza oddziaływanie na wolę innej osoby w celu skłonienia jej do określonego działania lub zaniechania. Jest to każde zachowanie, które ma na celu wywołanie u osoby nakłanianej wolę użycia środka odurzającego lub substancji psychotropowej, chociażby osoba nakłaniania nie miała świadomości tego, iż proponowany jej środek lub substancja ma działanie odurzające lub psychotropowe. Nakłaniać można słowem, pismem, gestem, mimiką. Nakłanianie może przybrać postać prośby, zlecenia, rady, propozycji, sugestii, a także groźby lub polecenia.²⁹ Nakłanianie do użycia środka odurzającego lub substancji psychotropowej jest przestępstwem formalnym, dla jego bytu nie jest istotne, czy osoba nakłaniana zażyje narkotyku. Nakłamanie jest dokonane z chwilą zakończenia czynności sprawczej, czyli z chwilą zakończenia nakłaniania.

Przepis art. 45 ust. 2 ustawy przewiduje kwalifikowany typ przestępstwa, surowiej karany ze względu na osobę, której udziela się środka odurzającego lub substancji psychotropowej. Z obostrzeniem odpowiedzialności karnej marny do czynienia wówczas, gdy tego środka lub substancji udziela się (lub nakłania) małoletniemu, tj. osobie, która nie ukończyła 18 lat. Surowsza kara grozi także, gdy przedmiotem czynu są środki odurzające lub psychotropowe w znacznej ilości,

W przepisie art. 46 NarkU ustawodawca przewiduje karalność udzielenia innej osobie środka odurzającego lub psychotropowego, ułatwienia użycia albo nakłonienia do użycia takiego środka lub substancji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej. Przestępstwo to zagrożone jest karą pozbawienia wolności od roku do lat 10. Dla bytu tego przestępstwa istotne jest to, aby sprawca udzielał innej osobie środki odurzające lub substancje psychotropowe, ułatwiał ich użycie albo nakłaniała do ich użycia w celu osiągnięcia korzyści osobistej lub majątkowej. Dla odpowiedzialności sprawcy bez znaczenia pozostaje okoliczność, czy sprawca spodziewaną korzyść osiągnął.

Zbrodnią określoną w ust. 2 omawianego przepisu jest udzielenie narkotyku małoletniemu, ułatwienie użycia albo nakłonienie do jego użycia. Znamieniem kwalifikującym jest małoletniość osoby, której sprawca udziela narkotyku, ułatwia albo nakłania do jego użycia w celu osiągnięcia korzyści osobistej lub majątkowej.

W wyniku nowelizacji ustawy z dnia 26 października 2000 r. ustawodawca wprowadził do art. 46a karalność niezawiadomienia o przestępstwie wprowadzenia do obrotu narkotyków, udzielenia środka odurzającego lub substancji psychotropowej oraz udzielenia narkotyku w celu osiągnięcia korzyści. Odpowiedzialności karnej podlega właściciel lub

²⁹ A. Wąsek: Kodeks karny. Komentarz, t. I, Gdańsk 2000. s. 262.

działający w jego imieniu zarządca albo kierownik zakładu gastronomicznego, lokalu rozrywkowego lub prowadzący inną działalność usługową, jeżeli mając wiarygodną wiadomość o popełnieniu wyżej wymienionych przestępstw nie zawiadamia o tym niezwłocznie organów ścigania.

Zakończenie.

W XXI wieku, uznawanym za wiek zaawansowanych technologii, wspaniałych wynalazków, rozwoju nauki i medycyny, narkomania stanowi wciąż bardzo poważny problem społeczny, z którym borykają się niemal wszystkie państwa kuli ziemskiej. Walcząc z narkomanią stosują one bardzo różne środki, tak karne jak i medyczne. Dłużą pomocą służy im działalność wyspecjalizowanych organizacji, służb bezpieczeństwa, a także tysiący wolontariuszy.

W Polsce liczbę osób uzależnionych szacuje się na około 25-40 tysięcy. Może być ona jednak wyższa biorąc pod uwagę fakt, że są narkomanii, którzy nigdy nie korzystali z pomocy służby zdrowia czy nie byli notowani przez policję, a tym samym nie figurują w statystykach prowadzonych przez te instytucje. Współczesna narkomania dotyka wszystkich: młodzież, studentów, osoby pracujące, biznesmenów, a nawet rencistów. Tu nie ma podziału na biednych i bogatych, płęć, wykształcenie czy pochodzenie. Zatrważające jest zwłaszcza to, że po narkotyki sięgają już kilkunastoletnie dzieci, dla których zdobycie środka odurzającego nie stanowi większego problemu. Narkotykowy biznes przynosi ogromne zyski i pochłania coraz więcej ofiar. Znajduje się on w rękach dobrze zorganizowanych grup przestępczych działających przez sieć dealerów, którzy rozprowadzają narkotyki w szkołach, dyskotekach, kawiarniach i innych miejscach. Ujawniane przez Policję, UOP czy Straż Graniczną afery przemytnicze i nielegalne wytwórnie narkotyków stanowią jedynie wierzchołek „góry lodowej” przestępczości narkotykowej.

Narkomania jest problemem bardzo złożonym, stanowiącym przedmiot zainteresowania różnych nauk. Ramy niniejszej pracy ograniczone zostały do zagadnień prawnokarnych związanych z tym zjawiskiem. Narkomania została przedstawiona w aspekcie ewolucyjnym w poszczególnych okresach jej rozwoju: międzywojennym, medycznym, podkultury młodzieżowej, makowym i współcześnie. Szczególną uwagą objęte zostały jej podłoże, dynamika i specyficzne cechy.

Ustawodawca polski uchwalając w 1923 r. tzw. ustawę „przeciwnarkotykową” dostrzegł konieczność zwalczania przestępczości narkotykowej. Wszystkie później przyjęte akty prawne, jak ustawa z 8 stycznia 1951 r. o środkach farmaceutycznych i odurzających oraz artykułach sanitarnych, przepis art. 161 k.k. z 1969 r. oraz ustawa z 31 stycznia 1985 r. o zapobieganiu narkomanii stopniowo rozszerzały zakres penalizacji obejmując nim coraz to nowe przestępstwa związane z szeroko rozumianym obrotem narkotykami. Również inne

państwa europejskie wprowadziły do swojego prawodawstwa regulacje antynarkotkowe. Także społeczność międzynarodowa już od prawie dwóch wieków jest zaangażowana w walkę z narkomanią. Polska jest sygnatariuszem trzech konwencji ONZ, które zobowiązują państwa członkowskie do podjęcia zdecydowanych kroków celem ograniczenia podaży narkotyków i kryminalizacji wszelkich form obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi takich jak: produkcja, przerób, przemysł narkotyków, wprowadzanie do obrotu, sprzedaż, udzielanie czy posiadanie.

Zasadnicza część pracy opiera się na analizie przepisów karnych zawartych w ustawie z 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Ustawa ta utrzymała profilaktyczno-leczniczy charakter, pomimo zwiększenia sankcji karnych za przestępstwa związane z obrotem narkotykami. Przejawem zaostżenia represji jest wprowadzenie zbrodni polegającej na udzieleniu osobie małoletniej narkotyku w celu osiągnięcia korzyści osobistej lub majątkowej oraz karalność czynności przygotowawczych do przestępstw przemytu i wprowadzenia do obrotu środków odurzających lub psychotropowych. W pracy szczegółowo omówione zostało także przestępstwo posiadania narkotyków. W wyniku nowelizacji ustawy z dnia 26 października 2000 r. uchylony został ust. 4 art. 48, który przewidywał, że posiadanie narkotyków w ilości nieznacznej na własny użytek nie podlega penalizacji. Kwestia ta wywoływała wiele kontrowersji i była przedmiotem licznych wypowiedzi zarówno zwolenników jak i przeciwników przyjętego rozwiązania.

Należy stwierdzić, że narkomania jest jednym z najbardziej niebezpiecznych zjawisk współczesnej cywilizacji, które musi być poddane ścisłej kontroli i zwalczane. Rozwiązania przyjęte w polskiej ustawie z 24 kwietnia 1997 r. są wystarczającym instrumentem w zakresie zwalczania tego zjawiska. Odpowiadają też standardom międzynarodowym określonym w dokumentach prawa międzynarodowego i w większości państw w Europie.

BIBLIOGRAFIA

Akty normatywne:

- Konwencja o środkach odurzających z 30 marca 1961 r., Dz. U. 66, Nr 45, póź. 207.
- Konwencja o substancjach psychotropowych z 21 lutego 1971 r., Dz. U. 76, Nr 31, póź. 180.
- Konwencja o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi z 20 grudnia 1988 r., Dz. U. 95, Nr 15, póź. 69.
- Układ z 19 lipca 1990 r. o wprowadzeniu w życie postanowień traktatu z Schengen z 1985 r.
- Ustawa z 22 czerwca 1923 r. w przedmiocie substancji i przetworów odurzających, Dz. U. Nr 72, póź. 559.
- Ustawa z 8 stycznia 1951 r. o środkach farmaceutycznych i odurzających oraz artykułach sanitarnych, Dz. U. Nr 1, póź. 4 z późn. zm.
- Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 13, póź. 94 z późn. zm.
- Ustawa z 31 stycznia 1985 r. o zapobieganiu narkomanii, Dz. U. Nr 4, póź. 15.
- Ustawa z 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, Dz. U. Nr 70, póź. 461.
- Ustawa z 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza, Dz. U. 97, Nr 28, póź. 152.
- Ustawa z 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz. U. Nr 75, póź. 468.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej - Kodeks karny z 11 lipca 1932 r., Dz. U. Nr 60, póź. 571.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 14 maja 1951 r. o zaliczeniu niektórych substancji do środków odurzających, Dz. U. Nr 28, póź. 221.
- Rozporządzenie Ministrów Zdrowia i Handlu Zagranicznego z 13 września 1956 r. w sprawie środków odurzających, Dz. U. Nr 42, póź. 196.

Orzecznictwo:

- Wyrok SN z 11 maja 1971 r., IV KRN 147/71, RPEiS 1972, Nr1, s. 345.
- Wyrok SN z 29 sierpnia 1978 r., I KRN 207/78, OSNKW 1978, Nr 12, póź. 142.
- Wyrok SN z 17 czerwca 1999 r., IV KKN 813/98, Prokuratura i Prawo 2000/1/2
- Wyrok SA w Białymstoku z 16 kwietnia 2000 r., II Aka 161/00, OSA 2001/7-8/42

Wyrok SA w Warszawie z 18 kwietnia 2000 r., 11 Aka 22/00, OSA 2001/2/8
Wyrok SA w Krakowie z 24 sierpnia 1997 r., II Aka 97/97, KZS 1997, Nr 8, póź. 47.
Wyrok SA w Krakowie z 19 października 2000 r., II Aka 124/00, KZS 2000/11/48
Wyrok SA w Łodzi z 4 kwietnia 1996 r., II Aka 55/96, Prokuratura i Prawo, Nr 1/96,
póź. 16.
Wyrok SA w Krakowie z 24 kwietnia 1997 r., II Aka 57/97, Prokuratura i Prawo,
Nr 12/97, dodatek Orzecznictwo.
Uchwała składu siedmiu sędziów SN z 15 lipca 1972 r., VI KZP 42/70, OSNKW 71,
Nr 11, póź. 163.
Uchwała składu siedmiu sędziów SN z 15 lutego 1973 r., OSNIKiW 1973, Nr 5.
Uchwała SN z 15 lutego 1984 r., VI KZP 50/83, OSNKW 1984/7-8/73.
Uchwała SN z 17 listopada 1988 r., VI KZP 8/88, OSNKW 1988/11-12/78.
Uchwała SN z 22 kwietnia 1993 r., I KZP 5/93, OSNKW 1993/5-6/30.
Postanowienie SA w Katowicach z 19 sierpnia 1998 r., II Akz 216/98, OSA 99/1/4

Literatura:

Andrejew I., *Krótki komentarz do Kodeksu karnego*, Warszawa PWN, 1978.
Andrejew I., Swida W., Wolter W., *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973.
Andrejew-Frażczak D., *Problemy związane z narkomanią w prawie międzynarodowym*, Biuro
Studiów i Ekspertyz, Kancelaria Sejmu, Informacja Nr 59, 1992.
Andrejew-Frażczak D., *Narkomania w Polsce*, Biuro Studiów i Ekspertyz, Kancelaria Sejmu,
Raport Nr 19, czerwiec 1992.
Bielewicz A., *Narkomania jako zjawisko społeczne historia problemu w Polsce*, Archiwum
Kryminologii, 1988, t. XV.
Bielewicz A., *Narkomania w dwudziestoleciu międzywojennym*, (w:) *Alkoholizm i
Narkomania*, PTP IPiN, Warszawa zima 1988.
Burnetko K., *Wojna z narkotykami*, Tygodnik Powszechny 1994, Nr 16.
Boczkowska-Crettenand J., *Narkotykowy boom*, Raport ONZ, Rzeczpospolita z 28 lutego
1995 r., Nr 50.
Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., *Kodeks karny komentarz*, Warszawa 1987.
Bojarski M., Radecki W., *Przewodnik po pozakodeksowym prawie karnym*. Wydawnictwo
Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1999.
Buchała K., Zoil A., *Komentarz do kodeksu karnego*, Zakamycze 1999.

- Cekiera Cz., *Toksykomania*, Warszawa 1985.
- Chruściel T. L., Korózs Ł., *Zapobieganie narkomanii w świetle prawa polskiego*. Warszawa 1988.
- Chruściel T. L., Preiss-Mysłowska M., *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii komentarz*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2000.
- Dietrich-Muszalska A., *Niektóre problemy medyczne i społeczne uzależnień od substancji psychoaktywnych w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, (w:) *Problemy narkomanii* Nr 1/00.
- Frieske K., Sobiech R., *Narkomania interpretacja problemu społecznego*, Warszawa 1987.
- Gabiani A., *Używanie środków uzależniających z perspektywy socjologii*, (w:) *Alkoholizm i Narkomania* Nr 7, jesień 1991.
- Gardocki L., *Prawo karne*, wyd. 3, Wydaw. C. H. Beck 1999.
- Gaś Z. B., (red.) *Narkomania. Wybrane zagadnienia*, Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii, Lublin 1987.
- Groszyk W., *Nie ma granic dla karania*, Rzeczpospolita z 17 maja 2001 r.
- Gubiński A., *Zasady prawa karnego*, Warszawa 1996.
- Godwod-Sikorska C., Maskalewicz J., Sierosławski J., Zamecki K., *Trendy epidemiologiczne zjawiska uzależnień lekowych w Polsce w latach 80-tych na tle zmian legislacyjnych*, (w:) *Alkoholizm i Narkomania*, wiosna 1991.
- Hanausek T., Hanausek W., *Narkomania. Studium kryminologiczno-kryminalistyczne*, Warszawa 1976.
- Hołda Z., *Przestępstwo nielegalnego wytwarzania i obrotu środkami odurzającymi według prawa polskiego*, *Potologia Społeczna - Zapobieganie*, Instytut Problematyki Przestępczości Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne, Warszawa 1977, Nr 4.
- Janiszewski W., *Heroina*, Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych „Powrót z U” w Zielonej Górze, (w:) *Problemy narkomanii* Nr 2/2001.
- Krajewski K., *Wylewanie dziecka z kaj(ie)lą, dyskusja o projekcje nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, Rzeczpospolita z 22 stycznia 1999 r.
- Krajewski K., *W kwestii kryminalizacji posiadania środków odurzających i psychotropowych*, *Państwo i Prawo* Nr 8/92.
- Krajewski K., *Prawnokarna problematyka nowej ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii*, *Państwo i Prawo* Nr 4/98.
- Krajewski K., *Między prohibicją a legalizacją: holenderski eksperyment w polityce wobec narkomanii*, *Państwo i Prawo* Nr 5/95.

- Krajewski K., *Problematyka kryminalizacji posiadania środków odurzających i psychotropowych w świetle regulacji prawotmiędzynarodowych*, Państwo i Prawo Nr 1/97.
- Krajewski K., *Czy i jak dokonać w usta\wodawst\wie polskim kryminalizacji posiadania środków odurzających i psychotropowych*, Przegląd Sądowy Nr 9/94.
- Krajewski K., *Mętne argumenty*, Rzeczpospolita z 9 grudnia 1998 r.
- Kryst J., *Brązowy cukier*, Polityka Nr 12/99.
- Kurzępa B., *Przeciwdziałanie narkomanii, Przepisy, Orzecznictwo, Piśmiennictwo*, Studio Sto, Bielsko-Biała 1998.
- Komenda Główna Policji Biuro do Walki a Przestępczością Narkotykową, *Stan przestępczości narkotykowej i trendy rozwoju narkomanii w 1999 r.*, (w:) Problemy narkomanii Nr 3/2000.
- Makarewicz J., *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1935.
- Maziej G., *Jak karać za posiadanie zakazanych gramów*, Prawo i Życie Nr 9/99.
- Nadelman E. A., *Narkotyki - polityka zdrowego rozsądku*, (w:) Alkoholizm i Narkomania 1998 Nr 3/32.
- Nalewajko J. J., *Aktualne uregulowania problematyki narkomanii w świetle konwencji międzynarodowych oraz rozwiązań niemieckich i holenderskich*, (w:) Problemy narkomanii Nr 4/99.
- Ornacka E., *Polski łącznik*, Wprost Nr 45/99.
- Paprzycki L. P., *Zapobieganie narkomanii*, Rzeczpospolita z 2 lutego 1995 r.
- Peiper L., *Komentarz do kodeksu karnego z 1932 r.*, Kraków 1933.
- Popławski H., *Problematyka karna w ustawie o zapobieganiu narkomanii*, Nowe Prawo Nr 4/87.
- Richard D., *Narkotyki*, Książnica 2000.
- Redo S., *Narkomania- aspekty prawnokarne i kiyminologiczne*, Toruń 1979.
- Sieradzka-Żukowska A., *Zapobieganie narkomanii w Wielkiej Brytanii*, Prokuratura i Prawo Nr 6/95.
- Sierosławski J., *Ograniczenie używania substancji psychoaktywnych i z\wiązanych z tym szkód zdrowotnych*, (w:) Alkoholizm i Narkomania Nr 2/35 z 1999 r.
- Sierosławski J., *Narkomania jako problem społeczny*, (w:) Alkoholizm i Narkomania, jesień 1991.
- Sierosławski J., *Ilu naprawdę mamy narkomanów?*, (w:) Świat Problemów Nr 8-9/96.

- Siudem I., *Zintegrowane systemy profilaktyki uzależnień w strategii rozwoju województwa lubelskiego*, (w:) Problemy narkomanii Nr 1/2001.
- Stefański R. A., *Okoliczności uzasadniające przyjęcie wypadku mniejszej wagi*, Prokuratura i Prawo Nr 12/96.
- Sumliński W., *U nas dealer to rzecz zwyczajna*. Gazeta Polska z 8 grudnia 1989 r.
- Szymanowski T., (red.) *Patologia społeczna. Wybrane problemy*, Warszawa 1990.
- Ścigała A. A., *Nazewnictwo i klasyfikacja narkotyków na tle nowej kodyfikacji prawa karnego*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, t. IV.
- Ślusarczyk B., *Narkomania problemy prawnokryminologiczne*, Wydaw. Prawnicze Warszawa 1991.
- Ślusarczyk B., *Zjawisko narkomanii we współczesnym świecie*. Nowe Prawo Nr 9/87.
- Świda W., *Prawo karne*, Warszawa 1989.
- Trędowicz J., *Zagrożenie narkomanią na terenie wojewódzka zachodniopomorskiego*, (w:) Problemy narkomanii Nr 1/2001.
- Zieliński A., *Obraz współczesnej narkomanii w Europie*, (w:) Alkoholizm i Narkomania, PTP IPiN, zima 1990.
- Ziobro Z., *Mętne kryteria*, Rzeczpospolita z 24 listopada 1998 r.
- Ziobro Z., *Spór o nieznaczną ilość narkotyków*. Rzeczpospolita z 4 lutego 1999 r.
- Wąsek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Gdańsk 2000, t. I.
- Wąsek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Gdańsk 2001, t. II.
- Wąsik J. J., Staniaszek M., (red.) *Zwalczanie narkomanii w Polsce i na świecie*, VIII Wrocławskie Sympozjum Kryminologiczne, Wrocław-Karpacz 1- 3 czerwca 1990 r.
- Woźniak J., Czekał K., *Narkomania jako choroba*, (w:) Problemy narkomanii Nr 1/00.